

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อม สำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

พนม คลี่ฉายา

Abstract

The communication strategy scheme for disaster management is the output of research title “Communication Strategy for Earthquake Disaster Preparedness”. The research explore people’s perception on earthquake, describe community factors involved with earthquake disaster and develop communication strategy for earthquake disaster preparation. The communication strategy scheme divided into 3 phases, include before, during and recover phase.

1. The before event strategy - the phase of before earthquake happening. In this phase communication focuses on prevention, preparing and developing roles. The research suggests 4 ways of communication: 1) Communication to create network for preparedness with stakeholders; community, media, government officers and scientists; 2) Communication campaign for education and reinforcement of desired attitude and practice both in community and national levels; 3) Communication supporting disaster management plan implementation; and 4) Established earthquake media channels.

2. The initial and during event strategy - the phase of while earthquake taking place. In this phase, communication is utilized for emergency response. The communication strategy emphasizes on news report and information management to control people panic and mobilize all resources to rescue victims.

3. The recovery phase strategy - the phase of after earthquake completing. In this phase, communication is used to heal anxiety of victims stress, and to support the disaster management plan improvement. The communication strategies emphasize on using participatory communication in community for recovery and advocating public policy for disaster management improvement.

Keywords: Communication Strategy, Disaster, Earthquake

พนม คลี่ฉายา (นศ.ด. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว” ผลงานวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2559 (CU-59-059-CC)

บทคัดย่อ

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว เป็นผลผลิตจากการสังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่วิเคราะห์องค์ประกอบ การสื่อสารภายใต้ปัจจัยด้านชุมชน และผลการวิจัยเชิงสำรวจการรับรู้ต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว จากงานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว” กลยุทธ์การสื่อสารนี้เป็นแนวทางการสื่อสารที่สอดคล้องกับวงจรการจัดการสาธารณภัยที่ประกอบด้วย การเตรียมพร้อมรับมือก่อนเกิดเหตุ การรับมือและบรรเทาผลกระทบเมื่อเกิดเหตุ การฟื้นฟูบูรณะหลังเกิดเหตุให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ และการพัฒนาเพื่อลดความเสียหาย ความรุนแรงแบ่งการสื่อสารเป็น 3 ระยะต่อเนื่องกันเป็นวงจร ดังนี้

1. ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์: กลยุทธ์สื่อสารสร้างเครือข่าย รมรงค์ให้ความรู้ สร้างทัศนคติและพฤติกรรมพร้อมรับมือ สร้างช่องทางสื่อเฉพาะ เป็นการสื่อสารทั้งระดับชุมชนและระดับประเทศ เน้นการให้ความรู้ เสริมสร้างทัศนคติที่นำไปสู่ การปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว เสริมสร้างความสามารถในการดูแลตนเองเมื่อเผชิญกับ ภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชน รวมทั้งการพัฒนา เครือข่ายและช่องทางการสื่อสาร

2. ระยะเกิดเหตุการณ์: กลยุทธ์บริหารประเด็นข่าว และระดมความช่วยเหลือ เป็นการสื่อสารเพื่อรับมือกับ สถานการณ์ฉุกเฉิน และปฏิบัติการช่วยเหลืออย่างทันที ทันใด ควบคุมมิให้เกิดการตื่นตระหนก

3. ระยะฟื้นฟูและพัฒนาหลังเหตุการณ์: กลยุทธ์ การสื่อสารฟื้นฟู เผยแพร่บทเรียน และผลักดันนโยบายเพื่อ พร้อมรับมือ เป็นการสื่อสารเพื่อฟื้นฟูทั้งกายภาพชุมชนและ สภาพจิตใจของผู้สูญเสีย ปรับปรุงการแผนและการดำเนินงานจัดการที่ภัยพิบัติในอนาคต รวมทั้งการปรับปรุงนโยบาย การจัดการภัยพิบัติ นำไปสู่การเตรียมพร้อมในระยะก่อน เกิดเหตุการณ์

คำสำคัญ: กลยุทธ์การสื่อสาร, ภัยพิบัติ, แผ่นดินไหว

บทนำ

แผ่นดินไหวเป็นภัยธรรมชาติที่ไม่ได้อยู่ห่างไกลจาก คนไทยอีกต่อไป เพราะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของโลก ทำให้ทุกอย่างเปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน โอกาสการเกิดแผ่นดินไหว รุนแรงจึงเกิดได้มากขึ้น (ศูนย์ข้อมูล & ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิ พลเมือง, 2557) แผนงานจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติของ ประเทศมีหน่วยงานหลักที่ดูแลคือ สำนักงานป้องกันและ บรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) ซึ่งมีแผนสำหรับการจัดตั้งเป็น ศูนย์บัญชาการแก้ไขสาธารณภัยและภัยพิบัติได้ทันที มีแผน ระดับประเทศ ระดับส่วนกลางของจังหวัด และส่วนท้องถิ่น ที่เกิดเหตุที่จะทำงานประสานกันตามระบบงานที่กำหนดไว้ โดยใช้ระบบบัญชาการ (Incident Command System; ICS) ซึ่งมีการกำหนดไว้เป็นระเบียบตามกฎหมาย ให้มี ผู้บัญชาการสั่งการการแก้ไขเหตุการณ์ได้ เริ่มตั้งแต่ ระดับ ท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด และภูมิภาค และยังมีแผนหลังการ เกิดเหตุ ที่เน้นการติดตามสถานการณ์หลังเกิดเหตุ ให้ความ ช่วยเหลือผู้ประสบภัย รวมทั้งแผนการจัดการภัยพิบัติใช้ แนวคิดที่เน้นให้ชาวบ้านสามารถช่วยตนเอง และพึ่งตนเอง ได้ในเบื้องต้นเมื่อเกิดเหตุ โดยใช้แนวคิด “ชุมชนเป็นฐาน” (Community Based) เน้นความเข้มแข็งของชุมชนที่จะ สามารถช่วยตนเอง เอาตัวรอดได้ในเบื้องต้นโดยการให้ความรู้ แก่ชุมชน สร้างและจัดให้มีระบบการเตือนภัย การช่วยเหลือ การทำงานร่วมกับส่วนงานที่เกี่ยวข้อง แม้จะมีแผนรับมือ เหตุการณ์แล้วก็ตาม เหตุการณ์แผ่นดินไหวเป็นภัยพิบัติรุนแรง สร้างความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินได้กับคนจำนวนมาก เมื่อเกิดขึ้นจะนำไปสู่สถานการณ์ฉุกเฉิน เกิดอันตราย การสูญเสีย นำไปสู่ความเศร้าโศกเสียใจทั้งผู้ประสบเหตุและ บุคคลใกล้ชิด อีกทั้งนำไปสู่การตื่นตระหนกกลัว หวาดระวางว่าจะเกิดเหตุซ้ำอันเนื่องมาจากธรรมชาติของภัยแผ่นดินไหว ที่จะเกิดอาฟเตอร์ช็อกตามมา ดังนั้นนอกจากจะมีแผน จัดการแก้ไขเหตุฉุกเฉินและความช่วยเหลือตามที่กล่าวมาแล้ว มีแนวคิดที่เสนอว่า การสื่อสารจะช่วยสนับสนุนการจัดการ ภัยพิบัติได้ โดยเสนอเป็นแนวคิด “การสื่อสารภัยพิบัติ” ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ช่วยเตือนภัยพิบัติ และเน้นผลลัพธ์ ในด้านการป้องกันการบาดเจ็บสูญเสียชีวิตของผู้ประสบภัย

ลดความแตกตื้นตกใจ และสร้างความมั่นใจในมาตรการจัดการภัยพิบัติ (Houston et al., 2014) รวมทั้งเป็นการให้ข้อมูล คำแนะนำในการตอบสนองเกี่ยวกับภัยพิบัติเมื่อเกิดเหตุการณ์ โดยจะใช้ทั้งการสื่อสารระดับมวลชน และเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารทางไกล ซึ่งจะช่วยให้อายุขัยของเส้นทางหลบภัยพิบัติได้อย่างดี (Fakhrudin, 2007) Palttala, Boano, Lund, & Vos (2012) ประเด็นสำคัญที่จำเป็นต้องมีการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารที่จะช่วยสนับสนุนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว และเตรียมความพร้อมสำหรับการลดอันตรายและความสูญเสียเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวในบทความนี้เป็นผลผลิตจากงานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว” (พนม คลี่ฉายา, 2559) ที่สำรวจการรับรู้ต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหว และวิเคราะห์องค์ประกอบ การสื่อสารในด้านตัวบุคคล เนื้อหา ช่องทาง ภายใต้ปัจจัยด้านชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว เพื่อพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวสำหรับชุมชนพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหวในประเทศไทย โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ และสื่อมวลชนท้องถิ่น ในจังหวัดที่ตั้งอยู่บนรอยเลื่อน ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน และภูเก็ต และการวิจัยเชิงสำรวจ ประชาชนในเขตพื้นที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่อาจเกิดแผ่นดินไหว 6 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน ภูเก็ต และกรุงเทพมหานคร จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 712 คนผลการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นข้อมูลพื้นฐานที่แสดงให้เห็นสภาพของชุมชนในประเด็นเกี่ยวกับสภาพ และปัจจัยชุมชน ได้แก่ สภาพบ้านเรือน อาคาร สิ่งก่อสร้าง ความเป็นชุมชน การตื่นตัว ความพร้อม ความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งช่องทางการสื่อสารในชุมชนและการสื่อสาร

ระหว่างผู้นำกับชุมชน หน่วยงานราชการกับชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลที่บ่งชี้ให้เห็นความแตกต่างในด้านการตื่นตัว และการเตรียมพร้อมระหว่างชุมชนที่เคยและไม่เคยประสบเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหว อธิบายให้เห็นถึงผู้เกี่ยวข้อง สถานการณ์ดำเนินงาน การจัดการ และการสื่อสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว รวมทั้งชี้แนะให้เห็นถึงประเด็นเนื้อหา สาร ทิศทาง และรูปแบบการสื่อสารสำหรับผลการวิจัยเชิงสำรวจได้ชี้ให้เห็นถึงภาพรวมด้านความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพ และการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับแผ่นดินไหวของประชาชน ในภาพรวมประชาชนมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแผ่นดินไหวในระดับดี ในด้านสาเหตุการเกิดแผ่นดินไหว วิธีปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุและหลังเกิดเหตุแผ่นดินไหว ทักษะของประชาชนโดยรวมเป็นทัศนคติในทิศทางบวกที่จะนำไปสู่การปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัย โดยรู้สึกว่ภัยพิบัติแผ่นดินไหวเป็นภัยที่รุนแรงจึงเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัย อย่างไรก็ตามประชาชนมีการเตรียมความพร้อมและการปฏิบัติตนในเหตุการณ์แผ่นดินไหวอยู่ระดับน้อย ผลการสำรวจนี้เป็นพื้นฐานในการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเกี่ยวกับ ผู้รับสารกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหา ช่องทางการสื่อสาร รูปแบบและระดับการสื่อสาร นอกจากนี้ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า เมื่อพิจารณาในบริบทของชุมชนพบว่า ชุมชนในพื้นที่ที่ประสบเหตุการณ์แผ่นดินไหวจะตื่นตัว และการตื่นตัวจะลดน้อยลงเมื่อเหตุการณ์ผ่านไป ชุมชนที่เคยประสบเหตุ จะมีการเตรียมพร้อมจากหน่วยงานภาครัฐในด้านการก่อสร้างบ้านที่แข็งแรง การอบรมให้ความรู้และฝึกซ้อมการปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุ ช่องทางการสื่อสารในชุมชนมีหลายประเภท เช่น หอกระจายข่าว ป้ายประกาศ ในชุมชนสื่อบุคคลผู้นำชุมชน การประชุมหมู่บ้าน วิทยุชุมชน กลุ่มไลน์สมาชิกชุมชน ในด้านอุปกรณ์สื่อสารพบว่าชุมชนจะมีงานรับสัญญาณดาวเทียม โครงข่ายสัญญาณอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว สังเคราะห์ผลการวิจัย กรอบแนวคิดและทฤษฎี พัฒนาเป็นกลยุทธ์การสื่อสาร จากนั้นนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ และแสดงความคิดเห็น

นำผลการตรวจสอบและความคิดเห็นมาปรับและเพิ่มเติม ให้มีความถูกต้องเป็นเหตุเป็นผลเชิงหลักการ มีความเหมาะสม สอดคล้องกับกระบวนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว สอดคล้องกับสภาพชุมชน และมีความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติ

หลักการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อม สำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ใช้กรอบแนวคิดที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการของการจัดการภัยพิบัติซึ่ง ทวีดา กมลเวช (2554) เสนอ กระบวนการของการจัดการภัยพิบัติทั้ง 3 ขั้นตอน จะต้องมีการเตรียมพร้อมการตอบสนอง และการพัฒนาเครื่องมือต่างๆ ที่จำเป็นดังต่อไปนี้

1. การดำเนินการก่อนเกิดภัย เพื่อป้องกันและลดผลกระทบจาก สาธารณภัย (mitigation and preparedness) ให้ความรู้ด้วยการฝึกอบรมตนเอง และใช้สื่อในการเรียนรู้ ตลอดจนวิเคราะห์ความเสี่ยงของแต่ละรูปแบบภัยพิบัติ จำลองสถานการณ์และทำแผนที่อพยพ การระบุพื้นที่ปลอดภัยและการจัดทำแผนการจัดการหลบภัย การฝึกซ้อมรูปแบบต่างๆ ในการอพยพ การเตือนภัย

2. การดำเนินการระหว่างเกิดภัย (Disaster and Emergency Response) โดยระดมทรัพยากรที่มีอยู่ เข้าช่วยเหลือผู้ประสบภัย คือ การระดมหน่วยงานหลักและหน่วยประสานงานที่เกี่ยวข้อง ทำการจัดทีมให้ความช่วยเหลือ ทำการติดต่อสื่อสารด้วยช่องทางต่างๆ การเคลื่อนย้ายทรัพยากร การจัดการจราจร และการจัดการในพื้นที่หลบภัย

3. การดำเนินการหลังจากภัยผ่านพ้นไป (Recovery and Rehabilitation) เป็นการฟื้นฟูกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และของรัฐ ให้กลับคืนภาวะปกติ เป็นการฟื้นฟูบูรณะทางกายภาพและจิตใจ การติดตามประเมินความเสียหาย การจัดการเรื่องของบริจาค การวางแผน การฟื้นฟูและการประเมินความเสี่ยงต่อเนื่อง และการสร้างชุมชนสามารถฟื้นคืนจากภัย

นอกจากนี้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ได้มีการปรับปรุงแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2558 ภายใต้พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2550 เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์การเกิดภัยพิบัติตามธรรมชาติในปัจจุบัน โดยมีเป้าหมายการจัดการความเสี่ยงให้มากกว่าเดิม มียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติในยุทธศาสตร์ที่ 4 การจัดการหลังเกิดภัย ประกอบด้วย การประเมินความเสียหายของผู้ประสบภัยมาตรการบรรเทาทุกข์ช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนทางการเงินและสิ่งของมาตรการดูแลสภาพแวดล้อมและสุขอนามัยการฟื้นฟูสภาพจิตใจการ จัดทำแผนฟื้นฟูบูรณะด้านต่างๆ

จะเห็นได้ว่ากระบวนการจัดการภัยพิบัติ เริ่มจากระยะก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ ซึ่งจำเป็นต้องมีแผนและมาตรการจัดการที่ครอบคลุมความเสี่ยง วิธีการช่วยเหลือและบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัย การฟื้นฟูดูแลสภาพแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพปกติ มีสุขอนามัยที่ดี การฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ประสบเหตุ รวมทั้งสร้างชุมชนถือเป็นวงจรต่อเนื่อง สอดคล้องกับ “วงจรการจัดการสาธารณภัย” ประกอบด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

การป้องกัน (Prevention) คือการดำเนินการเพื่อหลีกเลี่ยงหรือขัดขวางไม่ให้เกิดภัยพิบัติและความสูญเสียที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ทรัพย์สินและชุมชน

การบรรเทาผลกระทบ (Mitigation) คือกิจกรรมที่มุ่งในการลดผลกระทบและความรุนแรงของภัยพิบัติที่ก่อให้เกิดอันตรายและความสูญเสียแก่ชุมชนและประเทศชาติ

การเตรียมพร้อม (Preparedness) คือการเตรียมการล่วงหน้าเพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้กับรัฐบาล องค์กรปฏิบัติ ชุมชน และปัจเจกบุคคล ในการเผชิญกับสถานการณ์เกิดภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การรับสถานการณ์ฉุกเฉิน (Emergency Response) คือการปฏิบัติอย่างทันทีทันใดเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น

การฟื้นฟูบูรณะ (Recovery) คือการฟื้นฟูบูรณะเป็นขั้นตอนที่ดำเนินการเมื่อเหตุการณ์ภัยพิบัติผ่านพ้นไปแล้ว เพื่อให้พื้นที่หรือชุมชนได้รับภัยพิบัติกลับคืนสู่สภาพที่ดีขึ้น

การพัฒนา (Development) การพัฒนาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติครอบคลุมถึงการทบทวน และศึกษาประสบการณ์จัดการภัยพิบัติที่เกิดขึ้น แล้วทำการปรับปรุงระบบการดำเนินงาน ต่างๆ ที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพเพื่อลดความสูญเสียให้น้อยลง

แนวคิดการสื่อสารภัยพิบัติทางธรรมชาติ

การสื่อสารที่จำเป็นในการลดอันตรายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติประกอบด้วยวิธีการสื่อสาร 5 ประเภท (Mauro, 2004) ได้แก่

1) ระบบเทคโนโลยีการสื่อสาร (Technical communication system) เช่น การสื่อสารผ่านดาวเทียม การสื่อสารทางไกลเพื่อตรวจจับภัยพิบัติ (remote sensing device) เครื่องข่ายคอมพิวเตอร์

2) การสื่อสารในเขตภัยพิบัติ (Disaster site communication) ที่เชื่อมโยงจากที่ชุมชนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรายงานหรือเหตุการณ์ฉุกเฉิน

3) การสื่อสารกับสาธารณชน (Public education and communication) เป็นการสื่อสารเพื่อให้ความรู้ให้ข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติไปยังกลุ่มสาธารณชนผ่านช่องทางตามสื่อต่างๆ ที่ผลิตขึ้นทุกรูปแบบ เพื่อให้ข้อมูลให้ความรู้เตือนภัย และเตรียมพร้อมเมื่อเกิดเหตุการณ์

4) การสื่อสารขององค์กรภัยพิบัติ (Organization communication) ซึ่งมีความจำเป็นในด้านการดำเนินงาน และการร่วมมือกันระหว่างองค์กรต่างๆ เพื่อป้องกัน และการจัดการภัยพิบัติ

5) การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเชิงวิทยาศาสตร์และนโยบาย (Communication for scientist development and Policy formation) เป็นการสื่อสารที่จะสามารถเชื่อมโยงนำวิทยาศาสตร์ วิศวกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับภัยพิบัติ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ การตรวจวัด (countermeasure) เพื่อป้องกันภัยพิบัติ ทั้งนี้การสื่อสารที่กล่าวมา ถือเป็นระบบการสื่อสารที่ควรเชื่อมโยงกันเป็นระบบโดยรวมทั้งหมด อย่างเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงเชิงระบบ

นอกจากนี้ Mauro (2004) ยังเสนอว่าการสื่อสารในเหตุการณ์ภัยพิบัติควรมีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับระยะสถานการณ์ ซึ่งในแต่ละระยะควรมีการดำเนินการสื่อสารดังนี้

- ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ (before the event) การสื่อสารควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารข้อมูลจะช่วยในด้านการป้องกันการเกิดเหตุการณ์และเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติ โดยสามารถดำเนินการสื่อสารรณรงค์ในเรื่องเฉพาะ (thematic campaign) หรือเรื่องภัยพิบัติทั่วไป (generic campaign) โดยเน้นการให้ความรู้ การแก้ไขสถานการณ์และการตอบสนองต่อภัยพิบัติอย่างถูกต้อง สื่อสารในลักษณะกลางๆ ไม่เน้นความตื่นตระหนกตกใจ แต่เน้นความน่าเชื่อถือ และต้องสื่อสารกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพัฒนาชุมชน

- ระยะเริ่มเกิดเหตุการณ์ (Initial phase) เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นจริง การสื่อสารต้องเน้นการเตือนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องเป็นการเตือนล่วงหน้าก่อนเกิดเหตุการณ์ โดยที่การสื่อสารในระยะนี้ต้องมีความชัดเจน ให้ความกระจ่าง ในเรื่องการป้องกันและรอดพ้นจากอันตราย คงเส้นคงวา อธิบายภัยอันตรายถึงภัยพิบัติ ชี้แนะทางเลือกความปลอดภัยของชุมชนที่ทำให้ชุมชนสามารถใช้แก้ปัญหาได้อย่างปลอดภัย

- ระยะเหตุการณ์ดำเนินอยู่ (Central phase) เป็นช่วงที่ชุมชนประสบภัย ดังนั้นเขาจึงต้องการความช่วยเหลือผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องให้การช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและซื่อสัตย์ (rapid and honest) โปร่งใส ในขณะที่สื่อมวลชนควรให้ข่าวสารที่เป็นจริงและสนับสนุนช่วยเหลือชุมชนได้ และผู้เชี่ยวชาญ นักวิทยาศาสตร์ ควรให้ความรู้ความสามารถในวิชาชีพของตนเองเพื่อพยากรณ์ คาดการณ์เหตุการณ์อันตรายที่จะเกิดขึ้น และติดตามตรวจจับเหตุการณ์อย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์ การสื่อสารระยะนี้ควรใช้ช่องทางการสื่อสารจากองค์กรหน่วยงานรัฐร่วมกับการสื่อสารมวลชนผ่านสื่อ โดยภาครัฐให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติ การแก้ไขปัญหา

อย่างรวดเร็ว ในขณะที่สื่อมวลชนควรเสนอข่าวความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์สะท้อนความเดือดร้อนของประชาชน การแก้ไข ปัญหาของภาครัฐที่ควรปรับปรุง ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการแก้ไข และสร้างความปลอดภัยจากภัยพิบัติได้

- ระยะเวลาฟื้นฟู (Recover phase) หลังเหตุการณ์จบลง ควรใช้การสื่อสารเช่นเดียวกับระยะก่อนเหตุการณ์ โดยมีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ตามแบบการสื่อสารก่อนเกิดเหตุการณ์ สนับสนุนให้ส่วนต่างๆ ทำหน้าที่ของตนเองอย่างดี และพร้อมสำหรับเหตุการณ์ในอนาคต

การสื่อสารในสถานการณ์เสี่ยงภัยพิบัติทางธรรมชาติ

Demeritt, & Nobert (2014) เสนอแนวทางการสื่อสารในสถานการณ์เสี่ยง (Risk Communication) ว่าสามารถดำเนินการได้โดยการเน้นเนื้อหา ซึ่งให้ความสำคัญกับการส่งข่าวสารด้วยความจริงใจ ไม่บิดเบือน หรือทำให้เข้าใจผิด เน้นการใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ให้ความสำคัญกับการส่งข่าวสาร เพื่อเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมที่จะช่วยลดความเสี่ยง ทั้งนี้การสื่อสารควรเน้นการสื่อสารแบบสนทนา (dialogue) เป็นการสื่อสารแบบสองทาง เน้นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันในการป้องกันภัยพิบัติระหว่างผู้กำหนดนโยบายและประชาชน และการสื่อสารของภาครัฐ (risk government model) เป็นการสื่อสารระดับสาธารณะที่ใช้เพื่อขจัดความเสี่ยงที่เน้นการควบคุมจากภาครัฐ นอกจากนี้การสื่อสารในสถานการณ์เสี่ยงเกี่ยวกับภัยพิบัติยังสามารถพิจารณาในด้านระดับการสื่อสาร โดย Höppner et al (2010) ได้แบ่งระดับการสื่อสารว่ามีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น (local) เช่น กิจกรรมท้องถิ่น การประชุม การอบรม การฝึกซ้อม การจัดนิทรรศการ จัดหมาย เป็นต้น ระดับจังหวัด (local-regional) เช่น แผ่นที่เสี่ยงภัย โทรศัพท์สายตรง การส่งข้อความผ่านโทรศัพท์ (SMS) ระดับภูมิภาค (local-national) เช่น นิทรรศการ กิจกรรมในโรงเรียน งานแสดงกิจกรรม แผ่นพับ บทความในสื่อ บล็อก อินเทอร์เน็ต และระดับประเทศ (National-international) เช่น หนังสือ คู่มือ รายการสารคดี รายการสนทนาทางโทรทัศน์ ซึ่งรัชณี ประดับ (2554) ได้อธิบายให้เห็นเพิ่มเติมอีกว่า ในระดับ

ครอบครัว มีการเตรียมพร้อมช่วยเหลือตนเองเบื้องต้น และพึ่งข่าวสารจากคลื่นวิทยุ และสอบถามข้อมูลผ่านโทรศัพท์ จากญาติหรือพี่น้อง ในระดับชุมชน ผ่านหอกระจายข่าว ชาวหมู่บ้าน สื่อวิทยุกระแสหลักและวิทยุชุมชนของประชาชน ในพื้นที่ และติดตามข้อมูลเตือนภัยสอบถามข้อมูลผ่านญาติ พี่น้องหรือที่อยู่พื้นที่เสี่ยง ในระดับหน่วยงาน ประกาศแจ้งเตือนให้ชุมชนรับทราบ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลออกประกาศ ให้หมู่บ้านเตรียมความพร้อม

สิ่งสำคัญอีกประเด็นหนึ่งในการสื่อสารในสถานการณ์ภัยพิบัติ คือ การออกแบบสื่อและเนื้อหาสารที่เข้าใจง่าย เน้นย้ำและเหมาะสมการเตรียมพร้อม (preparedness) การตอบสนอง (response) และการฟื้นฟู (recovery) สำหรับกลุ่มประชาชนผู้เผชิญความเสี่ยง การมีส่วนร่วมสามารถทำได้ในการวางกลยุทธ์การสื่อสาร การกำหนด ออกแบบเนื้อหาได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการตรวจสอบสื่อ ที่ได้ใช้ด้วยเช่นกัน (Meredith et al, 2008) นอกจากนี้ ยังต้องเน้นย้ำหลายครั้ง ไม่หยุดนิ่ง ชัดเจน ใช้ภาษาง่ายๆ ไม่ใช้คำศัพท์เทคนิคหรือสถิติตัวเลข ใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย และใช้เครื่องมือ ช่องทางที่ออกแบบขึ้นตาม วัตถุประสงค์ตรงตามความต้องการของผู้เสี่ยงภัยสอดคล้อง กับเหตุการณ์ เนื้อหาคงเส้นคงวาและมีการเน้นย้ำ บอกวิธีที่จะทำให้เขาปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยสนับสนุนให้เขาสามารถหาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ ออกแบบ สารทั้งที่เป็นข้อความภาพหรือตามความชัดเจน (Höppner et al., 2010) รวมทั้ง Center for Disaster Control and Prevention (CDCP) (2014) ได้เสนอว่าควรเป็นเนื้อหา ข่าวสารที่เรียบง่าย (simple message) ไม่ควรมี รายละเอียดเกินความจำเป็น ดีความง่าย นอกจากนี้ ควรทำให้เห็นว่าเนื้อหาที่เผยแพร่มาจากแหล่งข้อมูลที่ น่าเชื่อถือ เช่น จากผู้เชี่ยวชาญที่เรามั่นใจและเชื่อถือได้ ที่สำคัญคือเนื้อหาต้องคงเส้นคงวา (consistency) นำเสนอ เนื้อหาเป็นไปในแนวทางเดียวกันไม่ขัดแย้งกัน และต้อง ถูกต้อง (accurate) โดยได้มีการตรวจสอบเนื้อหาให้ถูกต้อง ก่อนนำเสนอ โดยเฉพาะการนำเสนอเนื้อหาในครั้งแรก ต้องถูกต้องเสมอ เพราะคนจะเชื่อถือในเนื้อหาที่เขาได้รับ

ในครั้งแรกในด้านสาระเนื้อหาในการสื่อสารภัยพิบัติที่เกี่ยวข้องกับความเสียหาย จึงจำเป็นต้องสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความแตกต่างเชิงจำนวนระหว่างค่าความไม่แน่นอน (uncertainty) และความละเอียดอ่อนต่อการพิจารณาว่าจะเกิดเหตุการณ์ (likelihood) โดยควรอธิบายว่ามีความแตกต่างกันเชิงปริมาณอย่างไร ควรจะต้องกำหนดร่วมกันให้แน่ชัดระหว่างนักการสื่อสาร กับนักวิทยาศาสตร์ และที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือ ผู้รับสารจะต้องเข้าใจถึงความแตกต่างเชิงปริมาณที่จะใช้การสื่อสารด้วย และยังชี้ให้เห็นอีกว่าในบางกรณีการเสี่ยง ประเด็นนี้อาจจะต้องเสนอให้ละเอียดลงไปเลยว่า ความไม่แน่นอน (uncertainty) ของเหตุการณ์นี้เป็นแบบทราบโอกาสที่จะเกิด (probability) หรือไม่ทราบโอกาสที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน (Schneider, 2016)

หลักการจัดการภัยแผ่นดินไหว และแนวคิดการสื่อสารภัยพิบัติทางธรรมชาติที่กล่าวมา เป็นแนวคิดพื้นฐานที่นำมาใช้พัฒนาเป็นกรอบแนวคิดการสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

กรอบแนวคิดการสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติเป็นเรื่องที่ยาก แต่หากการวางระบบบริหารจัดการที่ดีจะทำให้ลดความสูญเสียได้ การจัดการภัยพิบัติเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ตั้งแต่การเตรียมการก่อนเกิดเหตุ การรับมือในภาวะฉุกเฉิน การบรรเทาทุกข์ช่วยชีวิต และการฟื้นฟูหลังเหตุการณ์ ซึ่งการดำเนินวิธีการต่างๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินที่จะเกิดจากภัยพิบัติ รวมทั้งมาตรการที่ครอบคลุมการแก้ปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาวซึ่งการวางแผนเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุการณ์ต่อเนื่องจนครบกระบวนการเรียกว่า ถือเป็นกรอบแนวคิดในภาพรวมที่ครบถ้วนตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ ดังนี้

การป้องกัน (Prevention) คือการดำเนินการเพื่อลดความเสี่ยงหรือข้อขัดขวางไม่ให้ภัยพิบัติและความสูญเสียที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ทรัพย์สินและชุมชน อย่างไรก็ตามภัยพิบัติแผ่นดินไหว

เป็นภัยที่ยากจะป้องกันเพราะเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ยากที่จะรู้ล่วงหน้า ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุแล้วจำเป็นต้อง บรรเทาผลกระทบ (Mitigation) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องดำเนินการเพื่อลดผลกระทบและความรุนแรงของภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่ก่อให้เกิดอันตรายและความสูญเสียแก่บุคคลและชุมชน การบรรเทาผลกระทบมีความเชื่อมโยงกับ การเตรียมพร้อม (Preparedness) ล่วงหน้าเพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้กับรัฐบาล องค์กรปฏิบัติ ชุมชน และบุคคล ในการเผชิญกับสถานการณ์เกิดภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย ทั้งสามส่วนที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการก่อนจะเกิดเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหว และเมื่อเกิดเหตุขึ้น

การตอบสนองการฉุกเฉิน (Emergency Response)

คือ การปฏิบัติอย่างทันทีทันใดเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น เน้นการอพยพและการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ ซึ่งต้องมีระบบการทำงานด้านการบรรเทาสาธารณภัยที่มีประสิทธิภาพ เน้นการพึ่งพาตนเองได้ในเบื้องต้นของประชาชนที่ประสบเหตุภัยพิบัติ รวมทั้งการควบคุมสถานการณ์มิให้เกิดการตื่นตระหนกจนเกินจริง การรับมือกับสถานการณ์จะสิ้นสุดลงเมื่อเหตุการณ์ยุติและสงบลง

การฟื้นฟูบูรณะ (Recovery) ขึ้นหลังเหตุการณ์

สิ้นสุดลง คือการฟื้นฟูบูรณะเป็นขั้นตอนที่ดำเนินการเมื่อเหตุการณ์ภัยพิบัติผ่านพ้นไปแล้ว เพื่อให้พื้นที่หรือชุมชนได้รับภัยพิบัติกลับคืนสู่สภาพที่ดีขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องฟื้นฟูทั้งกายภาพชุมชนและสภาพจิตใจของผู้ประสบเหตุที่ต้องสูญเสียทั้งชีวิตคนใกล้ชิด ทรัพย์สิน และเพื่อให้เกิดการดำเนินงานจัดการที่สามารถจัดการเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งก็คือความจำเป็นในการการพัฒนา (Development) หลังจากการฟื้นฟูบูรณะ ซึ่งเป็นช่วงวงจรที่ย้อนกลับไปสู่ระยะเริ่มต้นที่ยังไม่เกิดเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในอนาคต

การพัฒนาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติครอบคลุมถึงการทบทวน ศึกษาถอดบทเรียนจากประสบการณ์การจัดการภัยพิบัติที่เกิดขึ้น นำมาปรับปรุงระบบการดำเนินงานต่างๆ ที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพเพื่อลดความสูญเสียให้น้อยลง

มากที่สุด รวมทั้งการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารที่จะสนับสนุนกระบวนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ทั้งนี้แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในเหตุการณ์ภัยพิบัติ ซึ่งถือเป็นเหตุการณ์ที่ผิดปกติซึ่งบุคคลต้องการข่าวสารเพื่อลดความสับสนและป้องกันตนเองจากอันตราย ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น แนวคิดนี้ได้ยืนยันให้เห็นว่า การสื่อสารถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว กล่าวคือ การสื่อสารสามารถช่วยเตือนภัยป้องกันและลดการบาดเจ็บสูญเสียชีวิตของผู้ประสบภัยลดความแตกตื่นตกใจ ด้วยการสร้างความมั่นใจในมาตรการให้ความรู้ กระตุ้นให้ตระหนักถึงภัยพิบัติ สร้างความร่วมมือในการรับมือเหตุการณ์ภัยพิบัติ ช่วยเสริมความสามารถในการดูแลตนเองสร้างทัศนคติที่ดีที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในการเผชิญกับภัยพิบัติ ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงจากการสูญเสียชีวิตอย่างรุนแรง

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การดำเนินงานตามกลยุทธ์การสื่อสาร จำเป็นต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมชุมชน กล่าวคือ ชุมชนที่มีความเสี่ยงต่อการประสบภัยพิบัติแผ่นดินไหวมีวัฒนธรรมและค่านิยมพื้นถิ่นเฉพาะของตนเอง ดังนั้นการกำหนดเนื้อหาและการนำเสนอเนื้อหาข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวควรต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนเพื่อให้เนื้อหาข่าวสารเข้าถึงและเกิดความเข้าใจร่วมกันตามวัตถุประสงค์การสื่อสาร นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการรับรู้ที่ผู้รับสารมีต่อข่าวสารภัยพิบัติแผ่นดินไหว ซึ่งมีลักษณะที่ไม่แน่นอนคาดเดายาก มีความละเอียดอ่อนเพราะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายได้ จึงนำไปสู่ความตื่นตระหนกไปกับข่าวสารที่นำเสนอในสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ และจากเนื้อหาที่ผู้ใช้งานสื่อออนไลน์เขียนและส่งต่อกัน ดังนั้นเนื้อหาที่นำเสนอควรเป็นข่าวสารที่ดีความง่ายระบุแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ คงเส้นคงวา ต้องถูกต้องสร้างความไว้วางใจให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเตือนภัยประชาชน ระบุวิธีปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยอย่างเป็นรูปธรรมปฏิบัติได้จริง ชี้แนะวิธีการที่จะช่วยให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติจึงจะช่วยลดความตื่นตระหนกของประชาชนได้

กรอบแนวคิดการสื่อสารเหตุการณ์แผ่นดินไหวถือเป็นพื้นฐานที่จำเป็นที่สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาแนวทางการสื่อสารเพื่อปรับ เปลี่ยน และสร้างความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคล ให้สอดคล้องกับพื้นฐานสภาพและปัจจัยชุมชน ความรู้ทัศนคติประสบการณ์ของประชาชนเพื่อสนับสนุนการเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพและความสมบูรณ์มากขึ้น โดยจัดทำเป็น “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว” ประกอบด้วยกลยุทธ์การสื่อสาร 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Before the event) เป็นช่วงเวลาที่ยังไม่เกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวขึ้นในพื้นที่

ระยะที่ 2 ระยะเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Initial and Central Phase) เป็นช่วงเวลาที่ภัยพิบัติแผ่นดินไหวเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อพื้นที่แล้ว ชุมชนประสบภัย เกิดความสูญเสียขึ้นในชุมชน เป็นช่วงเวลาที่ประชาชนในพื้นที่ประสบภัยต้องการความช่วยเหลือ

ระยะที่ 3 ระยะฟื้นฟูและพัฒนา (Recover Phase) เป็นช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวสิ้นสุดลงและประชาชนได้รับความช่วยเหลือ จำเป็นต้องมีการฟื้นฟูจากความเสียหายและพัฒนาแนวทางปฏิบัติต่อไป

การสื่อสารทั้ง 3 ระยะ เป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่การดำเนินงานอย่างเป็นวงจรถัดเนื่อง เริ่มต้นจากกลยุทธ์ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวเมื่อเกิดเหตุการณ์จะเข้าสู่กลยุทธ์ระยะเกิดเหตุการณ์ เมื่อเหตุการณ์สงบจะเข้าสู่กลยุทธ์ระยะฟื้นฟูและพัฒนา ซึ่งมีความต่อเนื่องเป็นวงจรรย้อนสู่ระยะเตรียมพร้อมก่อนเกิดเหตุการณ์อีกครั้ง กลยุทธ์การสื่อสารในแต่ละระยะ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลยุทธ์การสื่อสารระยะที่ 1

กลยุทธ์การสื่อสารก่อนเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Before the event) สร้างเครือข่าย อบรมชี้ให้ความรู้ สร้างทัศนคติและพฤติกรรมพร้อมรับมือ สร้างช่องทางสื่อเฉพาะ

ภัยพิบัติแผ่นดินไหวเป็นภัยธรรมชาติที่ยากที่จะพยากรณ์ล่วงหน้าได้ สามารถทำได้เพียงการเฝ้าระวังตรวจจับสัญญาณการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในพื้นที่เสี่ยงที่ตั้งอยู่บนรอยเลื่อนของโลกตั้งแต่บริเวณภาคเหนือ ภาคตะวันตก ลงไปถึงภาคใต้ ได้แก่ รอยเลื่อนแม่จันและแม่อิง รอยเลื่อนแม่ฮ่องสอน รอยเลื่อนแม่เมย รอยเลื่อนแม่ทา รอยเลื่อนเถิน รอยเลื่อนพะเยา รอยเลื่อนปัว รอยเลื่อนเจดีย์สามองค์ รอยเลื่อนศรีสวัสดิ์ รอยเลื่อนระนอง และ รอยเลื่อนมะรุ่ย ซึ่งเป็นบริเวณที่ตั้งของจังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดระนอง จังหวัดภูเก็ต รวมทั้งกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้พื้นที่ใกล้เคียงบริเวณรอยเลื่อน พื้นที่ที่มีดินอ่อน ซึ่งสามารถขยายการสั่นสะเทือนได้ดี เช่น บริเวณที่ลุ่มหรืออยู่ใกล้ปากแม่น้ำ ก็ถือเป็นพื้นที่เสี่ยงเช่นกัน

กลยุทธ์การสื่อสารในระยะนี้เป็นแนวทางการสื่อสารที่สนับสนุนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวในด้าน การป้องกัน (Prevention) ซึ่งจะช่วยเหลือภัยและลดความสูญเสียเมื่อเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่จะเกิดขึ้นแก่ชีวิต ทรัพย์สิน และชุมชนรวมทั้งเป็นระยะที่เกี่ยวเนื่องกับการพัฒนา (Development) เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อลดความสูญเสียให้น้อยลงมากที่สุด ด้วยการเตรียมความพร้อมให้ประชาชนสามารถรับมือและพึ่งพาตนเองได้ เมื่อต้องเผชิญภัยพิบัติแผ่นดินไหว ถือเป็นกลยุทธ์ด้านการเตรียมพร้อมก่อนเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว ในระยะนี้ ต้องใช้การสื่อสารเพื่อให้ความรู้ สร้างทัศนคติที่ดีที่นำไปสู่การปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมล่วงหน้าในการเผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว กระตุ้นให้ตระหนักถึงการป้องกันล่วงหน้า วิธีปฏิบัติและความพร้อมในการรับมือเหตุการณ์ภัยพิบัติ เสริมสร้างความสามารถในการดูแลตนเองเมื่อเผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวได้

วัตถุประสงค์การสื่อสารระยะที่ 1

1. เพื่อให้ประชาชนติดตามข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหว มีความรู้และทัศนคติเชิงบวกเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อม และแนวทางปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัยจากเหตุการณ์แผ่นดินไหว และปฏิบัติตนตามวิธีการเตรียมพร้อมล่วงหน้า เมื่อการเผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว

2. เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของวิธีการเตรียมพร้อมและวิธีปฏิบัติตนเมื่อเกิดแผ่นดินไหว

3. เพื่อให้ประชาชนมีความสามารถในการดูแลตนเองได้เบื้องต้นเมื่อเผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว

กลุ่มเป้าหมายการสื่อสารระยะที่ 1

ประชาชนในเขตจังหวัดที่ตั้งอยู่บนรอยเลื่อนทั้งในและนอกเขตเมือง ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดระนอง จังหวัดภูเก็ต และกรุงเทพมหานคร

ผู้ส่งสารในการสื่อสารระยะที่ 1

บุคคลที่จะเป็นแหล่งสารให้ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวไปยังกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

1. ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน กรรมการชุมชน ในฐานะผู้ให้ข้อมูลข่าวโดยตรงแก่คนในชุมชน

2. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสาธารณภัยและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ได้แก่ ส่วนงานปกครองคือ นายอำเภอ นายกเทศมนตรี เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) ระดับจังหวัด ซึ่งมีการดำเนินงานในระดับพื้นที่เกิดเหตุ เชื่อมโยงกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด และกรุงเทพมหานครในฐานะผู้ให้ข้อมูลแก่ประชาชนในระดับชุมชนและท้องถิ่น

3. อาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัยในชุมชนในฐานะผู้ใกล้ชิดกับชาวบ้านในชุมชนและให้ความช่วยเหลือ

4. สื่อมวลชนระดับท้องถิ่นและระดับประเทศในฐานะผู้คัดกรองข้อมูล และนำเสนอข้อมูล เหตุการณ์ ให้ความรู้ กระตุ้นเตือน ไปยังประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

เนื้อหาและทิศทางสารในการสื่อสารระยะที่ 1

การสื่อสารเพื่อการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ซึ่งถือเป็นการสื่อสารในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยง (Risk) และความไม่แน่นอน (uncertainty) ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องในการสื่อสาร ควรให้ความสำคัญและทำความเข้าใจในลักษณะของเนื้อหาเกี่ยวกับแผ่นดินไหว และรูปแบบการนำเสนอสอดคล้องภายใต้สถานการณ์เสี่ยงและความไม่แน่นอนด้วย เนื่องจากระยะก่อนเกิดแผ่นดินไหวเป็นช่วงที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดเหตุได้ตลอดเวลา เนื้อหาที่สำคัญควรเน้นเนื้อหาในกลุ่มสาระดังต่อไปนี้

กลุ่มสาระเนื้อหา

ความรู้เรื่องรอยเลื่อนสำคัญที่อาจเกิดแผ่นดินไหว ให้ความรู้เพื่อให้ประชาชนปรับตัวรับมือกับเหตุการณ์ภัยพิบัติในอนาคตได้ รู้วิธีการเอาตัวรอดปลอดภัย ฟังตนเองได้ โดยให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับภัยพิบัติ ให้ความรู้เป็นบทเรียนในการปรับตัว การแก้ไขสถานการณ์และการตอบสนองต่อภัยพิบัติอย่างถูกต้อง

เนื้อหาที่เป็นการเตือน ซึ่งต้องไม่สร้างความตื่นตระหนก โดยนำเสนอรายละเอียดเหตุการณ์ให้เห็นว่าจะส่งผลกระทบต่อเฉพาะในพื้นที่ที่เกิดเหตุ มีพื้นที่ใดที่อันตราย พื้นที่ใดที่เสี่ยง พื้นที่ใดที่ไม่อันตราย รวมทั้งอาคารแบบใดที่ต้องระวังอันตราย ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยเตือนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนได้เฝ้าระวังเพื่อความปลอดภัยมากขึ้น

เนื้อหาที่จะช่วยเยียวยาฟื้นฟูจิตใจโดยการนำเสนอแบบผ่อนคลาย และการให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับความช่วยเหลือผู้ประสบเหตุและได้รับการสูญเสีย

ทิศทางเนื้อหา

การนำเสนอเนื้อหาต้องเน้นความถูกต้อง การทันเหตุการณ์ ไม่เพิ่มเติมเสริมแต่งเนื้อหาให้เกิดความตระหนก คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไม่ปิดบังข้อมูลบางส่วนไว้โดยอ้างเหตุผลเพื่อป้องกันการตื่นตระหนก ให้ข้อมูลที่กระตุ้นเตือนให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ มีความกระตือรือร้นในการเตรียมการเพื่อลดความสูญเสียที่จะเกิดขึ้น และควรเป็นเนื้อหาข่าวสารที่เรียบเรียงให้เข้าใจง่ายในทันที ไม่ควรมีรายละเอียดเกินความจำเป็น ติความง่าย ระบุแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

คงเส้นคงวา นำเสนอเนื้อหาเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ไม่ขัดแย้ง โดยเฉพาะการนำเสนอเนื้อหาในครั้งแรกต้องถูกต้องเสมอ ซึ่งจะช่วยสร้างความไว้วางใจ (trust) ระหว่างแหล่งสารกับกลุ่มเป้าหมาย

หน่วยงานเกี่ยวกับข้อมูลแผ่นดินไหวจะต้องให้ข้อมูลอย่างต่อเนื่องครบถ้วนแก่ผู้สื่อข่าว เพื่อรายงานข่าวให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนได้อย่างแท้จริง เพราะนักข่าวสามารถนำข้อมูลมารายงานเป็นสื่ที่มีรายละเอียดมากขึ้นได้ก่อนเกิดเหตุ ควรให้ข้อมูลว่าจะทำอะไร เมื่อเกิดเหตุ จะหลบหนีอย่างไร หลังเกิดเหตุจะต้องฟื้นฟูอย่างไร

วางแผนการสื่อสารเชิงรณรงค์ในเรื่องเฉพาะ (Thematic Campaign) เกี่ยวกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว โดยจัดทำแผนการสื่อสารที่กำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะในด้านการสร้างความรู้ ปรับเปลี่ยนและเสริมทัศนคติเชิงบวกแบบพร้อมปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย (Responsive) ซึ่งเป็นทัศนคติที่กระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยจากแผ่นดินไหว และเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว

นอกจากนี้เนื้อหาข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวมีลักษณะเป็นศัพท์เทคนิค ศัพท์ทางวิทยาศาสตร์ ก่อนนำเสนอจึงต้องตรวจสอบกับนักวิชาการและทำความเข้าใจเนื้อหาให้ได้ก่อนนำเสนอ โดยหาวิธีการที่ช่วยให้ชาวบ้านเข้าใจมากขึ้น ใช้วิธีการสื่อสารในลักษณะกลางๆ ไม่ก่อให้เกิดความตื่นตระหนกตกใจ เน้นความน่าเชื่อถือ และต้องสื่อสารกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง จนสามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนสู่การพัฒนาชุมชน

รูปแบบการสื่อสาร และระดับการสื่อสาร ในการสื่อสารระยะที่ 1

รูปแบบการสื่อสารประกอบด้วย 1) ระบบเทคโนโลยีการสื่อสาร (Technical Communication System) นำเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้ในการตรวจจับและรายงานการเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว เช่น การสื่อสารผ่านดาวเทียม การสื่อสารทางไกลเพื่อตรวจจับภัยพิบัติเครือข่ายคอมพิวเตอร์ 2) การสื่อสารกับสาธารณชน (Public Education and Communication) เป็นการ

สื่อสารเพื่อให้ความรู้ให้ข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติไปยังกลุ่ม
สาธารณชนผ่านช่องทางสื่อต่างๆ เพื่อให้ข้อมูลความรู้เตือนภัย
และเตรียมพร้อมเมื่อเกิดเหตุการณ์ 3) การสื่อสารขององค์กร
ที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติ (Organization Communication)
ซึ่งมีความจำเป็นในด้านการดำเนินงานและการร่วมมือกัน
ระหว่างองค์กรต่างๆ เพื่อป้องกัน และการจัดการภัยพิบัติ
และ 4) การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเชิงวิทยาศาสตร์และนโยบาย
(Communication for Scientist Development and
Policy Formation) เป็นการสื่อสารที่จะสามารถเชื่อมโยง
นำนักวิทยาศาสตร์ วิศวกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญ
เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ การตรวจจับ
เฝ้าระวังที่เชื่อมโยงกันเป็นระบบ

การสื่อสารในระยะนี้เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว ครัว
สนับสนุนให้มีการพูดคุยกันในครอบครัวเกี่ยวกับการ
เตรียมพร้อมช่วยเหลือตนเองเบื้องต้น ระดับชุมชนผ่าน
ช่องทางและสื่อในชุมชน เช่น หอกระจายข่าวหมู่บ้าน
วิทยุชุมชน กิจกรรมท้องถิ่น การประชุม การอบรม การฝึกซ้อม
การจัดนิทรรศการ จัดหมาย ประกาศแจ้งเตือนให้ชุมชน
รับทราบ ระดับจังหวัด เช่น แผนที่เสี่ยงภัย โทรศัพท์สายตรง
การส่งข้อความผ่านโทรศัพท์ (SMS) นิทรรศการ กิจกรรม
ในโรงเรียน งานแสดงกิจกรรม แผ่นพับ และระดับประเทศ
เช่น หนังสือคู่มือที่ผลิตและแจกจ่ายทั่วประเทศ รายการ
สารคดี รายการข่าว รายการสนทนาทางโทรทัศน์ ข่าวและ
บทความในสื่อมวลชน รวมทั้งสื่อบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต
เครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูป และโปรแกรม
สนทนา

แผนงานด้านการสื่อสารระยะที่ 1

แนวทางการสื่อสารในระยะก่อนเกิดเหตุการณ์
ภัยพิบัติแผ่นดินไหว ที่เน้นการเตรียมพร้อมก่อนเกิดเหตุการณ์
สามารถดำเนินงานตามแผนงาน 4 แผนงาน ดังต่อไปนี้

แผนงานที่ 1 แผนงานสร้างเครือข่ายการสื่อสาร เตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว

ในสถานการณ์ความเสี่ยงต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหว
มีส่วนที่เชื่อมโยงกันหลายส่วน ได้แก่ ประชาชน ทั้งระดับบุคคล
และระดับกลุ่มที่เผชิญกับความเสี่ยงทั้งทางตรงและ

ทางอ้อม ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐทั้งระดับท้องถิ่นและ
ระดับชาติ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย ผู้ปฏิบัติ
การด้านสาธารณสุข และสื่อมวลชน ซึ่งมีบทบาทในการ
เผยแพร่ข่าวสารสู่ประชาชน ส่วนต่างๆ เหล่านี้มีความ
เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน

การสื่อสารในระยะนี้มีผู้เกี่ยวข้องในฐานะแหล่งข่าวสาร
และผู้ส่งสารหลายกลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการ
จัดการสาธารณสุขและภัยพิบัติทางธรรมชาติ อาสาสมัคร
บรรเทาสาธารณภัยในชุมชนสื่อมวลชนระดับท้องถิ่นและ
ระดับประเทศ รวมทั้งนักวิทยาศาสตร์ นักวิชาการ
ผู้เชี่ยวชาญด้านภัยพิบัติแผ่นดินไหว ซึ่งมีบทบาทในฐานะ
แหล่งสารและผู้ส่งสารไปยังประชาชน ดังนั้นการจัดการ
ภัยพิบัติที่ได้ผลต้องผนวกรวมการดำเนินงานทุกภาคส่วน
เพื่อหาวิธีการลดความเสี่ยง ลดความสูญเสียชีวิต ทรัพย์สิน
และเศรษฐกิจจากภัยพิบัติ มีการประสานงานเป็นเครือข่าย
ที่จะสามารถเชื่อมโยงข้อมูล กระจายข่าวสารข้อมูล ให้ความรู้
สร้างทัศนคติแบบพร้อมจะปฏิบัติตามคำแนะนำ กระตุ้น
ให้เกิดการปฏิบัติเตรียมความพร้อม และร่วมมือปฏิบัติการ
สร้างองค์ความรู้ และชี้แนะแนวนโยบายของรัฐ

การสร้างเครือข่ายการสื่อสารมีโหนด (node)
สำคัญ 4 กลุ่ม ได้แก่ เครือข่ายระดับชุมชนและท้องถิ่น
เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงระหว่างชาวบ้านในชุมชนที่มีความเสี่ยง
ผ่านผู้นำชุมชน ไปยังเจ้าหน้าที่ภาครัฐระดับท้องถิ่นและ
ส่วนกลาง การมีส่วนร่วมเพื่อกำหนดแนวทาง วิธีที่ทุกฝ่าย
เห็นพ้องกันในเป้าหมายของการลดภัยพิบัติให้สำเร็จและ
นำไปสู่ความยั่งยืนต่อไปเป็นสิ่งสำคัญ เครือข่ายการ
รายงานข่าว เป็นเครือข่ายระหว่างประชาชนในชุมชนที่เป็น
แหล่งข่าวของผู้สื่อข่าว ผู้สื่อข่าวท้องถิ่นกับผู้สื่อข่าว
ส่วนกลางและสื่อออนไลน์ ตามกระบวนการทำข่าวภัยพิบัติ
แผ่นดินไหวของสื่อระดับท้องถิ่นและส่วนกลางระดับประเทศ
การเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ
ที่เป็นแหล่งข้อมูลและแหล่งอ้างอิงทางวิชาการในการ
รายงานข่าวแผ่นดินไหวให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน
เครือข่ายส่วนงานบรรเทาสาธารณภัยและอาสาสมัคร

เป็นเครือข่ายในการแจ้งเตือนเหตุการณ์ การจัดทำแผน การฝึกซ้อมแผนปฏิบัติการการให้ความช่วยเหลือและเยียวยาผู้ประสบเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหว เครือข่ายกลุ่มนี้สามารถประสานกันในเรื่องต้นผ่านการดำเนินงานของส่วนงานราชการมีการประสานงานเป็นเครือข่ายในพื้นที่ ระหว่างส่วนงานราชการท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีกฎหมายรองรับการทำงานร่วมกันอยู่แล้ว สิ่งสำคัญสำหรับเครือข่ายกลุ่มนี้คือ การสื่อสารในกลุ่มทำงานที่จำเป็นต้องมีระบบสื่อสารเชื่อมโยงที่มีประสิทธิภาพ ทั้งด้านเตือนภัย แจ้งเหตุ ภัย ช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ ซึ่งปัจจุบันมีระบบสื่อสารผ่านวิทยุสื่อสารอยู่แล้ว โดยมีคลื่นวิทยุสื่อสารความถี่กลางของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น ปก. ส่วนงานปกครองระดับจังหวัด และส่วนกลาง และคลื่นท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายกู้ภัย มูลนิธิต่างๆ และนักวิทยุสมัครเล่นในพื้นที่ แผนงานนี้ควรเน้นการปรับปรุงระบบเครือข่ายให้สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพในพื้นที่ที่เข้าถึงลำบาก พื้นที่ป่าเขา อาจจะไม่มียุทธศาสตร์สื่อสาร ดังนั้นการสื่อสารผ่านดาวเทียมจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถใช้สื่อสารได้ ซึ่งจำเป็นต้องมีการลงทุนโครงข่ายเสริมเชื่อมโยงกับระบบแผนงานการจัดการภัยพิบัติที่มีอยู่ นอกจากนี้ การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ แอปพลิเคชันไลน์ เฟซบุ๊ก ซึ่งใช้เป็นช่องทางสนทนา ส่งข่าวสาร แจ้งเหตุ แลกเปลี่ยนให้คำปรึกษาในการปฏิบัติงาน ในกลุ่มคนทำงาน ซึ่งปัจจุบันมีอยู่แล้ว สามารถนำมาใช้ได้ ทั้งนี้ต้องมีการกำหนดให้ชัดเจนว่าช่องทางใดใช้ในกิจการใด ผู้ที่อยู่ในเครือข่ายเป็นใคร ข้อกำหนดในการสั่งการและติดต่อสื่อสารกันเป็นอย่างไร เครือข่ายผู้เชี่ยวชาญด้านแผ่นดินไหวเป็นเครือข่ายของนักวิชาการ นักวิทยาศาสตร์ วิศวกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว มีบทบาทในการสื่อสารจัดการภัยพิบัติในด้านการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการตรวจจับเฝ้าระวังพัฒนาวิธีการลดความเสี่ยงลดความสูญเสียชีวิต ทรัพย์สิน และเศรษฐกิจ เป็นแหล่งอ้างอิงทางข้อมูลและความรู้ รวมทั้งการชี้แนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว เครือข่ายกลุ่มนี้มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

ใหม่ๆ ระหว่างกัน ผ่านการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัย กระบวนทัศน์ใหม่ๆ รวมทั้งในรูปแบบวารสารวิชาการ ที่จะ เป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนผลงานการค้นคว้าวิจัยในกลุ่ม เครือข่ายผู้เชี่ยวชาญด้านแผ่นดินไหว

แผนงานที่ 2 แผนงานสื่อสารรณรงค์ให้ความรู้ ปรับทัศนคติ กระตุ้นการตื่นตัว และการปฏิบัติตน ในการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การสื่อสารในระยะก่อนเกิดแผ่นดินไหว เป็นลักษณะงาน ที่ผู้ปฏิบัติงานสื่อสารเกี่ยวกับเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหวต้องใช้ การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ เพื่อผลสำเร็จในด้านการให้ความรู้ ปรับทัศนคติ กระตุ้นการตื่นตัว และการปฏิบัติตนเพื่อ เตรียมพร้อมรับมือ โดยดำเนินงาน “โครงการสื่อสารรณรงค์เชิงรณรงค์” (Communication Campaign Project) ซึ่ง หมายถึง โครงการที่ประยุกต์การสื่อสารมาใช้เพื่อปรับเปลี่ยน ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้เปลี่ยนไปตามที่ต้องการ มีวางแผนและออกแบบ การสื่อสารให้บรรลุผลได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดแน่นอน โครงการการสื่อสารเชิงรณรงค์จำเป็นต้องกำหนดแนวทางการสื่อสาร เนื้อหา และช่องทางอย่างเข้มข้นเพื่อให้เกิดผล ในระยะเวลาที่กำหนด สำหรับการสื่อสารจัดการภัยพิบัติ แผ่นดินไหว สามารถดำเนินงานได้ ทั้งโครงการสื่อสารเชิง รณรงค์ระดับชุมชน และ โครงการสื่อสารเชิงรณรงค์ระดับ ประเทศโดย การสื่อสารเชิงรณรงค์ระดับชุมชนใช้การ ดำเนินงานแบบการยึดชุมชนเป็นรากฐานให้ชุมชนมีส่วนร่วม (community-based participation) เป็นแนวทางที่จะ ช่วยให้เกิดความเข้มแข็งในการเตรียมพร้อมต่อภัยพิบัติ แผ่นดินไหว การดำเนินโครงการในระดับชุมชน สามารถ ดำเนินงานโดยใช้แนวคิดการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ โดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน (Community Based Disaster Risk Management: CBDRM) มาประยุกต์ใช้โดยออกแบบ จัดโครงการที่เน้นการเตรียมตนเองและเตรียมชุมชน ให้มีความพร้อมที่จะเผชิญภัยพิบัติโดยได้รับผลกระทบ น้อยที่สุดหรือสามารถอยู่ร่วมกับภัยได้อย่างสงบสุขและ พึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกให้น้อยการสื่อสาร เชิงรณรงค์ระดับประเทศเป็นการสื่อสารเพื่อให้ความรู้

ปรับทัศนคติ กระตุ้นการตื่นตัว และการปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประชาชน เป็นการเตรียมพร้อมในระดับประเทศที่ทุกคนมีความเสี่ยงในการประสบเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหว ทั้งในพื้นที่ที่พิกอาศัยและพื้นที่ต่างจังหวัด หรือต่างประเทศที่เป็นพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติแผ่นดินไหว การรณรงค์เน้นการวางแผนและใช้การสื่อสารเพื่อให้เกิดการเตรียมพร้อม โดยสร้างการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับขั้น โดยเมื่อบุคคลได้รับข่าวสารจะนำไปสู่การจดจำและเรียนรู้เกิดเป็นความรู้ จากนั้นข้อมูลข่าวสารที่ได้เรียนรู้จะพัฒนาเป็นทัศนคติ เป็นความรู้สึกในเชิงบวก กลางๆ หรือเชิงลบ และทัศนคติจะเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมไปตามทิศทางของทัศนคติ โครงการรณรงค์จะเริ่มต้นจากการเผยแพร่ข่าวสาร สาระความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวอย่างถูกต้อง มีประโยชน์ และสอดคล้องกับการดูแลตนเองให้ปลอดภัยของประชาชน ผ่านสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลนี้จะกระตุ้นให้เกิดการรับรู้เชิงบวกก่อร่างเป็นทัศนคติเชิงบวกแบบเตรียมพร้อมปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัย จากนั้นจัดกิจกรรมและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม กระตุ้นการให้กลุ่มเป้าหมายแสดงพฤติกรรมตามวิธีการเตรียมพร้อมรับมือ วิธีการปฏิบัติเมื่อเผชิญเหตุ และวิธีการปฏิบัติหลังเหตุการณ์สงบลง

แผนงานที่ 3 แผนงานการจัดทำและฝึกซ้อมแผนจัดการสาธารณภัย

สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) มีแผนป้องกันสาธารณภัยระดับจังหวัด ทั้งแผนเผชิญเหตุและแผนสภาวะฉุกเฉิน เพื่อจะจัดตั้งเป็นศูนย์บัญชาการแก้ไขสาธารณภัยและภัยพิบัติได้ทันที ซึ่งมีทั้งส่วนกลางของจังหวัดและส่วนท้องถิ่นที่เกิดเหตุที่จะทำงานประสานกัน อีกทั้งในพื้นที่รอยเลื่อนซึ่งเสี่ยงต่อภัยแผ่นดินไหว มีแผนการจัดการความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติให้กับชาวบ้าน โดยใช้แนวคิด “ชุมชนเป็นฐาน” (Community Based) เน้นความเข้มแข็งของชุมชนที่จะสามารถช่วยตนเอง เอาตัวรอดได้ในเบื้องต้น โดยการให้ความรู้แก่ชุมชน สร้างและจัดให้มีระบบการเตือนภัย การช่วยเหลือ การทำงานร่วมกับส่วนงานที่เกี่ยวข้อง การนำเครื่องมือ อุปกรณ์ สรรพกำลังของท้องถิ่นมาใช้งาน โดย

ได้รับการสนับสนุนจากส่วนงานราชการ การประสานความร่วมมือกัน รวมทั้งแผนการอบรมให้ความรู้และสร้างเครือข่ายร่วมกับท้องถิ่นด้วย แผนงานดังกล่าวจำเป็นต้องมีการฝึกซ้อม ซึ่งส่วนงานราชการระดับจังหวัดมีการฝึกซ้อมแผนรับมือสาธารณภัยและภัยพิบัติ โดยมีการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับจังหวัดจนถึงท้องถิ่น ฝึกซ้อมด้วยการจำลองเหตุการณ์จริงและให้ทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้องได้ลงมือปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ทางจังหวัดจะกำหนดเลือกพื้นที่ที่มีความพร้อม เหมาะสม และมีความเสี่ยงต่อการเกิดภัยพิบัติเป็นสถานที่ฝึกซ้อม จำลองเหตุการณ์ว่าเกิดเหตุจริง และดำเนินการจริง โดยประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามแผนและฝึกซ้อมเสมือนจริงทุกชั้นตอน ตั้งแต่เกิดเหตุ ชาวบ้านจะต้องปฏิบัติตามวิธีการหลบภัยอย่างปลอดภัย การแจ้งเหตุ การเข้าพื้นที่เกิดเหตุของส่วนงานที่เกี่ยวข้อง การเข้าช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ การคัดกรองผู้บาดเจ็บนำส่งโรงพยาบาล จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือ การจัดการภายในศูนย์ช่วยเหลือทั้งด้านอาหาร น้ำดื่ม การรักษาดูแลผู้บาดเจ็บทางร่างกาย และการฟื้นฟูจิตใจ คลายความกังวล จนเหตุการณ์คลี่คลาย ใช้เวลาฝึกซ้อมจริง 2 วันต่อเนื่อง

แผนงานที่ 4 แผนงานจัดตั้งสถานีและช่องทางสื่อสารเฉพาะเรื่องภัยแผ่นดินไหว

การจัดตั้งสถานีโทรทัศน์หรือวิทยุเฉพาะภัยพิบัติแผ่นดินไหวทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศ จะช่วยให้ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวเข้าถึงประชาชน ช่วยกระตุ้นเตือนให้ตื่นตัวตลอดอย่างต่อเนื่อง การจัดตั้งสถานีเฉพาะเรื่องแผ่นดินไหว สามารถดำเนินการได้ด้วยการบูรณาการทั้งสื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ (On Air) เช่น สถานีโทรทัศน์ สถานีวิทยุกระจายเสียง สื่อออนไลน์ (Online) เช่น เว็บไซต์ ยูทูป เฟซบุ๊กไลฟ์ และสื่อชุมชน (On Ground) เช่น การจัดอบรม การจัดกิจกรรมในชุมชน

นอกจากนี้สามารถประยุกต์สื่อใหม่มาใช้เป็นช่องทางการสื่อสารเตือนภัย ติดตามข่าวสารการเกิดแผ่นดินไหว โดยออกแบบผลิตและเผยแพร่บนเว็บไซต์ และแอปพลิเคชัน (Application) บนสมาร์ตโฟน แท็บเล็ต

กลไกสนับสนุนกลยุทธ์การสื่อสารระยะที่ 1

กลยุทธ์การสื่อสารเป็นส่วนสำคัญที่สามารถสนับสนุนระบบการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว การดำเนินงานตามกลยุทธ์จะช่วยกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวและพร้อมรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวได้ ทั้งนี้ระบบการจัดการภัยพิบัติจำเป็นต้องมีกลไกสนับสนุนเพิ่มเติม ดังนี้

กลไกที่ 1 แผนจัดการภัยพิบัติและสาธารณภัย

ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ คือ สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) มีแผนป้องกันสาธารณภัยระดับจังหวัด ทั้งแผนเผชิญเหตุและแผนสภาวะฉุกเฉิน โดยจัดตั้งเป็นศูนย์บัญชาการแก้ไขสาธารณภัยและภัยพิบัติได้ทันที มีแผนระดับส่วนกลางของจังหวัดและส่วนท้องถิ่นที่เกิดเหตุที่จะทำงานประสานกัน

แผนการดำเนินงานมีทั้งก่อน ระหว่าง และหลังเกิดเหตุแผ่นดินไหว โดยก่อนเกิดเหตุจะเป็นการตรวจสอบแผนซ้อมแผน โดยเฉพาะในพื้นที่รอยเลื่อนซึ่งเสี่ยงต่อภัยแผ่นดินไหว จำเป็นต้องมีแผนการอบรมให้ความรู้และสร้างเครือข่ายร่วมกับท้องถิ่นด้วย มีการตรวจสอบความถูกต้องและความปลอดภัย และแผนต้องเป็นไปตามข้อกำหนดในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจำเป็นต้องจัดการฝึกซ้อมแผนจริง เพื่อซักซ้อมการปฏิบัติงานอย่างน้อยปีละครั้ง

แผนช่วงเกิดเหตุการณ์ จะกำหนดการปฏิบัติงานของคณะทำงาน โดยใช้ระบบบัญชาการ (Incident Command System; ICS) ซึ่งมีการกำหนดไว้เป็นระเบียบตามกฎหมาย ให้มีผู้บัญชาการสั่งการการแก้ไขเหตุการณ์ได้ แต่ระดับเริ่มตั้งแต่ ระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด และภูมิภาค ซึ่งระดับการสั่งการจะสามารถเลื่อนขั้นสูงขึ้นไปตามระดับตามขอบเขตพื้นที่และความรุนแรงของเหตุการณ์ มีการทำงานร่วมกันระหว่างส่วนราชการกับท้องถิ่น เครือข่ายความร่วมมือกับภาคปกครองท้องถิ่นและชุมชน เช่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครกู้ภัย มีการทำงานในลักษณะประเมิน สั่งการ ระดมสรรพกำลังเพื่อจัดการภัยพิบัติ มีการประกาศเป็นพื้นที่ประสบสาธารณภัยตามพรบ. ปภ. เพื่อดำเนินงานตามกฎหมาย และประกาศเป็นพื้นที่ให้ความช่วยเหลือเพื่อจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือได้

แผนหลังการเกิดเหตุการณ์ ยังคงต้องมีการติดตามสถานการณ์หลังเกิดเหตุ เน้นการให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินสถานการณ์ เช่น การเกิดอาฟเตอร์ช็อก เพื่อจัดการเหตุภัยพิบัติได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัยที่สุด ในด้านการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย จำเป็นต้องมีการประเมินทางวิชาการ เพื่อความปลอดภัยทั้งผู้ประสบเหตุและผู้ให้การช่วยเหลือจากหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ เช่น กรมโยธาธิการ สภาวิศวกรรมการ รวมทั้งหน่วยงานที่ได้รับอนุญาตให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น กองช่างเทศบาล กองช่างของ อบต. เป็นต้น รวมทั้งชุดกู้ภัยของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เมื่อการดำเนินงานช่วยเหลือได้ดำเนินการไปจนเหตุการณ์คลี่คลาย จะมีการพิจารณาถ่วงกำลังความช่วยเหลือออกจากพื้นที่ โดยพิจารณาว่า ชาวบ้านสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ฝ่ายพัฒนาชุมชนได้เข้ามารับงานต่อ ส่วนของการกู้ภัยและช่วยเหลือก็จะถอนออกจากพื้นที่ ถือว่าเข้าสู่ภาวะปกติ

กลไกที่ 2 ชุดปฏิบัติการค้นหาภายในเขตเมือง (Urban Search and Rescue; USAR)

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) มีการพัฒนาบุคลากรของตนเอง เพื่อเข้าร่วมเป็น “ชุดปฏิบัติการค้นหาภายในเขตเมือง” (Urban Search and Rescue; USAR) ซึ่งเป็นชุดปฏิบัติการค้นหาและช่วยชีวิตอุบัติเหตุภัยจำกัดมาตรฐานโดย International Search and Rescue Advisory Group (INSARAG) ภายใต้การจัดตั้งดูแลขององค์การสหประชาชาติ (UN) และปัจจุบันมีทีม USAR ของ ปภ. แล้ว ที่สามารถปฏิบัติงานได้ในประเทศ แต่ยังไม่สมบูรณ์ในระดับนานาชาติตามเกณฑ์ของ INSARAG โดยเฉพาะในด้านอุปกรณ์ อยู่ระหว่างการพัฒนาเพื่อให้ได้ใบรับรองระดับนานาชาติอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ทีม USAR ของไทย มีการอบรมให้ความรู้บุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานค้นหาและช่วยเหลือผู้เสียชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์การสื่อสารระยะที่ 2

กลยุทธ์การสื่อสารระยะเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Initial and Central Phase): บริหารประเด็นข่าวและระดมความช่วยเหลือ

ระยะเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ (Initial and Central Phase) เป็นช่วงเวลาที่ภัยพิบัติแผ่นดินไหวเกิดขึ้น ส่งผลกระทบ สร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งอาคารสิ่งปลูกสร้างในชุมชน เป็นช่วงเวลาที่ประชาชนในพื้นที่ประสบภัยต้องการความช่วยเหลือด้านการอพยพไปยังพื้นที่ปลอดภัยชั่วคราว มีความวิตกกังวล เครียด เศร้าโศกจากการสูญเสีย ในสถานการณ์ระยะนี้ การจัดการภัยพิบัติเป็นระยะของ การรับสถานการณ์ฉุกเฉิน (Emergency Response) จำเป็นต้องปฏิบัติการช่วยเหลืออย่างทันทีทันใดเน้นการอพยพและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ ซึ่งจะต้องมีระบบและการทำงานด้านการบรรเทาสาธารณภัยที่มีประสิทธิภาพ และเน้นการพึ่งพาตนเองได้ในเบื้องต้นของประชาชนที่ประสบเหตุภัยพิบัติ รวมทั้งการควบคุมสถานการณ์มิให้เกิดการตื่นตระหนกจนเกินจริง การรับมือกับสถานการณ์จะสิ้นสุดลงเมื่อเหตุการณ์ยุติและสงบลง

วัตถุประสงค์การสื่อสารระยะที่ 2

1. เพื่อให้ผู้ประสบภัยได้รับข่าวสารการแจ้งเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทันที
2. เพื่อให้ผู้ประสบภัยมีข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือสำหรับการตัดสินใจดูแลตนเองให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติแผ่นดินไหว
3. เพื่อให้ผู้ประสบภัยและผู้ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงจุดศูนย์กลางแผ่นดินไหวไม่ตื่นตระหนก และปฏิบัติตามคำแนะนำเพื่อความปลอดภัย
4. เพื่อให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการกู้และบรรเทาสาธารณภัย ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. เพื่อให้ประชาชนที่มีจิตอาสาได้มีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยพิบัติแผ่นดินไหว

กลุ่มเป้าหมายการสื่อสารระยะที่ 2

การสื่อสารในระยะนี้ให้ความสำคัญกับผู้ประสบภัยในพื้นที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก รองลงมาคือผู้อาศัยในพื้นที่ใกล้เคียงกับจุดศูนย์กลางแผ่นดินไหว เจ้าหน้าที่เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการกู้และบรรเทาสาธารณภัย และประชาชนผู้มีจิตอาสา

ผู้ส่งสารในการสื่อสารระยะที่ 2

บุคคลที่จะเป็นแหล่งสารให้ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวไปยังกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

1. ผู้สื่อข่าวระดับท้องถิ่น สื่อมวลชน สำนักข่าวออนไลน์
2. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบรรเทาสาธารณภัย
3. นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านภัยพิบัติแผ่นดินไหว

เนื้อหาและทิศทางสารในการสื่อสารระยะที่ 2

สถานการณ์ระยะนี้เป็นสถานการณ์ที่ประชาชนผู้ประสบภัยได้รับความสูญเสีย ประชาชนผู้อยู่ใกล้จุดศูนย์กลางแผ่นดินไหวมีความเสี่ยงต่ออันตราย จึงมีความอ่อนไหวในด้านความรู้สึก การตื่นตระหนก ความเศร้าโศก เนื้อหาสารที่เผยแพร่ในระยะนี้จะเน้นข้อมูลข่าวสารเพื่อความปลอดภัย ช่วยบรรเทาความโศกเศร้า และสร้างกำลังใจ ทั้งนี้ต้องมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส ไม่ปิดบังเพียงเพราะกังวลว่าจะสร้างความตื่นตระหนก และต้องให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ตามความจริง เป็นวิทยาศาสตร์ ควบคู่กับคำแนะนำเพื่อความปลอดภัยและเริ่มด้วยมาตรการและความช่วยเหลือของหน่วยงานด้านบรรเทาสาธารณภัย

ระยะเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหวเป็นช่วงการช่วยเหลืออย่างฉุกเฉินและฟื้นฟูเยียวยา เนื้อหาที่สำคัญควรเน้นเนื้อหาในกลุ่มสาระดังต่อไปนี้

กลุ่มสาระเนื้อหา

เนื้อหาเกี่ยวกับสถานที่เกิดเหตุ ระดับความรุนแรงจุดศูนย์กลางแผ่นดินไหว ความลึกของจุดที่แผ่นดินไหวระยะเวลาที่เกิดการไหว โดยระบุว่าเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่ใด ระดับความรุนแรงเท่าไร จุดศูนย์กลางอยู่ที่ใด พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงและบริเวณใกล้เคียง การอพยพและศูนย์พักพิงชั่วคราว หลักการทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับ

ผลกระทบและธรรมชาติของแผ่นดินไหวที่จะเกิดอาฟเตอร์ช็อก (After Shock) ต่อมา หลังจากนั้นจะเป็นเนื้อหาความคืบหน้าตามเหตุการณ์ รายงานผลกระทบในพื้นที่ ความช่วยเหลือจากภาครัฐ ความเดือดร้อนของชาวบ้านที่ประสบเหตุ

ทิศทางเนื้อหา

การนำเสนอเนื้อหาเน้น ความถูกต้อง การทันเหตุการณ์ ไม่เพิ่มเติมเสริมแต่งเนื้อหา ให้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไม่ปิดบังข้อมูลบางส่วนไว้โดยอ้างถึงเหตุผลเพื่อป้องกันการตื่นตระหนก ความโปร่งใสในการให้ความช่วยเหลือ และการรับบริจาคสิ่งของ คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ให้ข้อมูลที่จะกระตุ้นเตือนให้หน่วยงานที่รับผิดชอบต้นตัว ให้ความช่วยเหลือโดยเร็ว และลดความสูญเสียที่จะเกิดขึ้น และแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้สูญเสีย ให้กำลังใจ ระมัดระวังการกระทบกระเทือนความรู้สึก

รูปแบบการสื่อสาร และระดับการสื่อสารในการสื่อสารระยะที่ 2

รูปแบบการสื่อสารในระยะนี้ควรเน้นการสื่อสารกับผู้ประสบภัยโดยตรงในพื้นที่ประสบภัยและพื้นที่เสี่ยงบริเวณใกล้เคียง เป็นการสื่อสารในระดับชุมชน ใช้สื่อในชุมชน เช่น หอกระจายข่าว เสียงตามสายในชุมชน เครือข่ายญาติและคนใกล้ชิดในชุมชน รถยนต์กระจายข่าว ในชุมชน ป้ายประกาศ เครือข่ายวิทยุสื่อสารสมัครเล่น (วอ) วิทยุชุมชน สื่อสังคมออนไลน์ของชุมชน เช่น กลุ่มไลน์ เฟซบุ๊กของสมาชิกชุมชนและผู้นำชุมชน รวมทั้งการพูดคุยกับคนในครอบครัวและเพื่อนบ้าน

นอกจากนี้ควรเน้นการสื่อสารระดับประเทศกับประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้ประสบภัย ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ ประสบการณ์การปฏิบัติตัวอย่างปลอดภัย อีกทั้งการรับรู้ ความสูญเสียในพื้นที่จะกระตุ้นให้ประชาชนทั่วไปแสดงออก และให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่ และกระตุ้นเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือประชาชน ใช้ช่องทางผ่านการรายงานข่าวของผู้สื่อข่าวท้องถิ่น สื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ระดับประเทศ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ สื่อสังคมออนไลน์ และเว็บไซต์ของสื่อและสำนักข่าว

แผนงานด้านการสื่อสารระยะที่ 2

แนวทางการสื่อสารในระยะเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว ที่เน้นการช่วยเหลือและฟื้นฟู สามารถดำเนินงานได้ 2 แผนงาน ดังนี้

แผนงานที่ 1 การบริหารประเด็นและการเผยแพร่ข่าวภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การสื่อสารในระหว่างเหตุการณ์ภัยพิบัติ จำเป็นต้องมีการบริหารประเด็นและการเผยแพร่ข่าวผ่านสื่อท้องถิ่น สื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ระดับประเทศ เป็นดำเนินงาน การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการกำกับประเด็นเนื้อหา การตอบการรับรู้ และทิศทางการนำเสนอข่าวสารผ่านการรายงานข่าวของผู้สื่อข่าว ให้สามารถสนับสนุนการจัดการภัยพิบัติในช่วงเกิดเหตุซึ่งเป็นช่วงสถานการณ์ฉุกเฉิน ให้ความช่วยเหลือ และการฟื้นฟู ครอบคลุมการทำงาน ประกอบด้วย การวางแผนเผยแพร่ข่าวสารเชิงกลยุทธ์ โดยมีผู้ประสานงานกับสื่อมวลชนในการจัดทำข้อมูลเนื้อหา ที่สนับสนุนการทำงานด้านการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย การเตือนภัยที่อาจจะเกิดในพื้นที่เสี่ยงภัย การช่วยเหลือผู้ประสบภัยและการฟื้นฟู ซึ่งต้องเป็นเนื้อหาข้อมูลในประเด็นที่สื่อมวลชนต้องการและสนใจ จัดทำข่าวประชาสัมพันธ์ ให้สื่อมวลชน จัดการแถลงข่าวตอบคำถามสื่อมวลชน และคอยติดตามตรวจสอบข่าวในสื่อมวลชน

กรอบการดำเนินงานตามแผนงานนี้ ประกอบด้วย การกำหนดส่วนงานรับผิดชอบการบริหารประเด็นและข่าว ซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะการจัดตั้ง “ศูนย์บริหารประเด็นและข่าวภัยพิบัติแผ่นดินไหว” ในส่วนกลางระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ทำงานร่วมกัน โดยสามารถทำได้โดยการโครงสร้างงานด้านการสื่อสารนี้ในโครงสร้างของแผนบรรเทาสาธารณภัยที่มีอยู่แล้ว และทำงานร่วมกัน ระหว่างการจัดการบรรเทาสาธารณภัยและการสื่อสารบริหารประเด็นและข่าวในช่วงที่เกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว การทำงานของศูนย์ดังกล่าวนี้สามารถบูรณาการเข้ากับ “แผนงานเครือข่ายการรายงานข่าว” ในระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ เพื่อเป็นกลไกสนับสนุนการปฏิบัติงานของศูนย์บริหารประเด็นและข่าวแผ่นดินไหว

แผนงานที่ 2 การสื่อสารระดมสรรพกำลังสนับสนุน ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบภัย

การปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย สามารถใช้การสื่อสารมาสนับสนุนการดำเนินงานได้ โดยมีแนวทางคือ การสืบค้นข้อมูลผู้ประสบภัย การรายงานเหตุการณ์เกี่ยวกับความเดือดร้อนของชาวบ้านที่ประสบเหตุ ปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือและมาตรการช่วยเหลือ การรายงานรายละเอียดเกี่ยวกับความช่วยเหลือที่ลงไปในพื้นที่ประสบภัย การระดมความช่วยเหลือจากประชาชน สามารถทำได้โดยการสื่อสารผ่าน “ช่องทางสื่อสารเฉพาะเรื่องภัยแผ่นดินไหว” ซึ่งจัดตั้งขึ้นตาม แผนงานจัดตั้งสถานีและช่องทางสื่อสารเฉพาะเรื่องภัยแผ่นดินไหว ตามกลยุทธ์การสื่อสารในระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ และยังสามารถทำได้โดยการจัดตั้งขึ้นเฉพาะกิจเป็น “เครือข่ายการบูรณาการช่องทางสื่อสารเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติแผ่นดินไหว” มีการดำเนินงานแบบบูรณาการทั้งสื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ (On Air) เช่น สถานีโทรทัศน์ สถานีวิทยุกระจายเสียง สื่อออนไลน์ (On Line) เช่น เว็บไซต์ ยูทูป เฟซบุ๊กไลฟ์ และชุมชน (On Ground) ในพื้นที่ประสบภัย ซึ่งสามารถจัดตั้งได้โดยส่วนงานภาครัฐ ร่วมกับสื่อมวลชน สื่อออนไลน์ และประชาชนจิตอาสา ทั้งในพื้นที่ประสบภัยและประชาชนผู้ใช้สื่อออนไลน์ที่มีจิตอาสา เน้นการสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่ และการระดมความช่วยเหลือเข้าสู่พื้นที่ประสบภัย

กลยุทธ์การสื่อสารระยะที่ 3

กลยุทธ์การสื่อสารระยะฟื้นฟูและพัฒนา (Recover Phase) : ฟื้นฟู เผยแพร่บทเรียน และผลักดันนโยบายเพื่อพร้อมรับมือ

หลังจากเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวสงบลงแล้ว พื้นที่ประสบภัยจะได้รับความเสียหายทั้งการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและสาธารณะของชุมชน ประชาชนสูญเสียชีวิตคนใกล้ชิด สูญเสียทรัพย์สิน ที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน ต้องอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป มีความโศกเศร้า ก้าว วิตกกังวล หมดกำลังใจในการดำเนินชีวิต ภาระนี้จึงเป็นระยะที่เน้น การฟื้นฟูบูรณะ (Recovery)

หลังเหตุการณ์สิ้นสุดลง เพื่อให้พื้นที่หรือชุมชนได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติกลับคืนสู่สภาพที่ดี จำเป็นต้องฟื้นฟูทั้งกายภาพ ชุมชนและสภาพจิตใจของผู้ประสบเหตุที่ต้องสูญเสียทั้งชีวิตคนใกล้ชิดและทรัพย์สิน และเพื่อให้เกิดการดำเนินงานจัดการที่สามารถจัดการเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสถานการณ์ดังกล่าวนี้ สามารถใช้การสื่อสารเพื่อสนับสนุนแผนงานจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่เข้าสู่ระบบฟื้นฟูได้ และจำเป็นต้องดำเนินงานตามแผนการพัฒนา (Development) หลังจากการฟื้นฟู ซึ่งเป็นช่วงวงจรที่ย้อนกลับไปสู่ระยะเริ่มต้นที่ยังไม่เกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ การพัฒนาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติครอบคลุมถึงการทบทวน ศึกษาประสบการณ์จัดการภัยพิบัติที่เกิดขึ้น นำมาปรับปรุงระบบการดำเนินงานต่างๆ ที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อลดความสูญเสียให้น้อยลงมากที่สุด รวมทั้งการพัฒนา กลยุทธ์การสื่อสารที่จะสนับสนุนกระบวนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

กลยุทธ์การสื่อสารในระยะนี้เป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่ดำเนินงานทันทีหลังเหตุการณ์ สงบลง ซึ่งจะเป็นกลยุทธ์ที่เชื่อมโยงเป็นวงจรต่อเนื่องไปสู่กลยุทธ์การสื่อสารระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว

วัตถุประสงค์การสื่อสารระยะที่ 3

1. เพื่อให้ผู้ประสบภัยรู้สึกผ่อนคลาย ไม่เครียด ไม่โศกเศร้า ไม่สิ้นหวัง และมีกำลังใจจะใช้ชีวิตต่อไป
2. เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการกู้ภัยและบรรเทาสาธารณภัย มีข้อมูลและแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาแผนและกำหนดนโยบายการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว
3. เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ประสบภัยและพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหวมีการปฏิบัติตนเพื่อพร้อมรับมือเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ด้วยตนเอง

กลุ่มเป้าหมายในการสื่อสารระยะที่ 3

การสื่อสารในระยะนี้ให้ความสำคัญกับผู้ประสบภัยในพื้นที่ ผู้อาศัยในพื้นที่เสี่ยงภัยแผ่นดินไหวทั้งในบริเวณใกล้เคียงกับศูนย์กลางแผ่นดินไหวที่เกิดขึ้น และในพื้นที่เสี่ยงภัยที่ตั้งอยู่บนรอยเลื่อน และเจ้าหน้าที่เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการจัดการสาธารณภัย

ผู้ส่งสารในการสื่อสารระยะที่ 3

บุคคลที่จะเป็นแหล่งสารให้ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับแผ่นดินไหวไปยังกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

1. ผู้สื่อข่าวระดับท้องถิ่น สื่อมวลชน สำนักข่าวออนไลน์

2. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบรรเทาสาธารณภัย

3. นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านภัยพิบัติแผ่นดินไหว

เนื้อหาและทิศทางสารในการสื่อสารระยะที่ 3

ระยะหลังเหตุการณ์สงบลงแล้วเป็นช่วงการฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้นกับประชาชนผู้ประสบภัยและชุมชน เป็นระยะที่จะพัฒนาปรับปรุงแผนงาน นโยบายด้านการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว เนื้อหาที่สำคัญควรเน้นเนื้อหาในกลุ่มสาระดังต่อไปนี้

กลุ่มสาระเนื้อหา

เมื่อเหตุการณ์สงบ เนื้อหาสำคัญที่จะสื่อสารเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนา ได้แก่ มาตรการเยียวยา ช่วยเหลือด้านการเสียชีวิต การก่อสร้างซ่อมแซมอาคารบ้านเรือน การชดเชยพื้นที่ทำกินตามมาตรการภาครัฐ การฟื้นฟูจิตใจ สร้างกำลังใจ การให้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดในอนาคต เช่น สถิติการเกิดแผ่นดินไหว การเฝ้าระวัง การเกิดแผ่นดินไหว มาตรการด้านการป้องกันในอนาคต เช่น แผนการป้องกัน การอบรมให้ความรู้ การซ้อมการอพยพ และหลบภัยซึ่งจะจัดขึ้นในพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวรุนแรง วิธีการปรับตัวและรับมือกับเหตุการณ์ภัยพิบัติในอนาคต วิธีการเอาตัวรอดปลอดภัย ฟังตนเองได้ การแก้ไขสถานการณ์และการตอบสนองต่อภัยพิบัติแผ่นดินไหวอย่างถูกต้อง รวมทั้งความคิดเห็น ความต้องการ และข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่จะนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย ปรับปรุงแผนการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวในอนาคต

ทิศทางเนื้อหา

การนำเสนอเนื้อหาเน้น ความถูกต้อง รายละเอียด วิธีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม สะท้อนความคิดเห็นและคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เปิดเผยข้อมูลตามความจริง ความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น โดยไม่ปิดบังข้อมูลด้วยการอ้างเหตุผลเรื่องความตื่นตระหนกของประชาชน

นอกจากนี้ควรแสดงความเห็นอกเห็นใจ ปลอบประโลมจิตใจ สร้างขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไปหลังจากการสูญเสีย นำความสูญเสียมาเป็นบทเรียนเพื่อปรับตัวและรับมือกับภัยพิบัติแผ่นดินไหวในอนาคตได้ด้วยตนเอง

รูปแบบการสื่อสาร และระดับการสื่อสารในการสื่อสารระยะที่ 3

รูปแบบการสื่อสารประกอบด้วย 1) การสื่อสารกับชุมชน เป็นการสื่อสารถึงประชาชนที่ประสบภัยพิบัติแผ่นดินไหว ผ่านช่องทางที่เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น ผู้นำชุมชน คนในครอบครัว เพื่อนบ้าน คนใกล้ชิด และกิจกรรมการช่วยเหลือ การอบรม ฝึกซ้อมวิธีการดูแลตนเอง และระดมความคิดเห็นเพื่อเตรียมพร้อมรับมือของคนในชุมชน การตรวจสอบความต้องการความช่วยเหลือของชุมชนเพื่อการเตรียมพร้อมในอนาคต 2) การสื่อสารกับสาธารณชน เป็นการสื่อสารที่เน้นการนำเสนอประสบการณ์ และการดูแลตนเองให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่จะเกิดขึ้นในประเทศไทย 3) การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเชิงนโยบาย ใช้การสื่อสารเชื่อมโยงนำวิทยาศาสตร์ วิศวกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับภัยพิบัติเพื่อระดมความคิดเห็นและกำหนดแนวนโยบายการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวบนพื้นฐานความรู้ทางวิทยาศาสตร์และชุมชนเป็นศูนย์กลาง

แผนงานด้านการสื่อสารในระยะที่ 3

แนวทางการสื่อสารในเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวสงบลงแล้ว เน้นการฟื้นฟู และพัฒนาการจัดการและการเตรียมความพร้อมรับมือทั้งระดับชุมชนและระดับนโยบายสามารถดำเนินงานได้ 3 แผนงาน ดังต่อไปนี้

แผนงานที่ 1 การสื่อสารฟื้นฟูชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

แนวทางการฟื้นฟูของส่วนงานราชการท้องถิ่นและส่วนงานบรรเทาสาธารณภัยในการช่วยเหลือหลังเหตุการณ์แผ่นดินไหวสงบลง จะเป็นการให้ความรู้แก่ชุมชน การทำงานร่วมกับส่วนงานที่เกี่ยวข้อง การนำเครื่องมือ อุปกรณ์สรรพกำลังของท้องถิ่นมาใช้งาน เพื่อฟื้นฟูสภาพทางกายภาพ ซ่อมแซมและสร้างบ้านพักอาศัย อาคารสาธารณะที่ได้รับ ความเสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิม โดยได้รับการสนับสนุน

จากส่วนงานราชการและการประสานความร่วมมือกันระหว่างชุมชนกับส่วนงานราชการ โดยใช้แนวทางการพัฒนาชุมชนแบบให้ความสำคัญกับการจัดการให้ชาวบ้านสามารถช่วยตนเองและพึ่งตนเองได้ในเบื้องต้น ตามแนวคิด “ชุมชนเป็นฐาน” (Community Based) ที่เน้นให้ชุมชนสามารถช่วยตนเอง เอาตัวรอดได้ในเบื้องต้น สร้างและจัดให้มีระบบการเตือนภัยด้วยตนเอง การสื่อสารสามารถสนับสนุนกระบวนการฟื้นฟูดังกล่าวให้สามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์ได้จัด “กระบวนการสื่อสารสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน” เป็นการดำเนินงานตามแผนฟื้นฟูชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมด้วยการจัดให้ชุมชนได้มีการสื่อสารเพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงปัญหาความเสียหายที่เกิดขึ้นในชุมชน กำหนดวิธีการฟื้นฟู ร่วมลงมือฟื้นฟูไปด้วยกัน ประเมินความสำเร็จในการฟื้นฟู และกำหนดเป็นแนวทางฟื้นฟูสำหรับชุมชนต่อไป กระบวนการนี้เริ่มจากการจัดให้มีช่องทางที่ชุมชนจะใช้ในการรวบรวมและการร่วมกันสำรวจความเสียหายที่เกิดขึ้นในชุมชนหลังเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว ด้วยการจัดกิจกรรมพิเศษในชุมชนเพื่อรวบรวมความเสียหาย สรุปรายเสนอในการประชุมร่วมกันร่วมจัดลำดับความเสียหาย กำหนดวิธีการฟื้นฟู แบ่งความรับผิดชอบในการดำเนินงานฟื้นฟู พร้อมจัดกระบวนการติดตามการดำเนินงานโดยคนในชุมชน และนำเสนอผลการฟื้นฟูให้ชุมชนได้รับทราบและประเมินผลการทำงานร่วมกัน เมื่อการฟื้นฟูเสร็จสิ้นตามที่ชุมชนยอมรับร่วมกัน สรุปรสร้างเป็นแนวทางการฟื้นฟูที่จะใช้ในอนาคตหากเกิดการสูญเสียจากภัยพิบัติแผ่นดินไหว กระบวนการนี้เน้นการมีส่วนร่วมและการยอมรับของชุมชน ผู้นำชุมชนทำหน้าที่อำนวยความสะดวกสนับสนุนและประสานงานส่วนงานปกครองท้องถิ่นให้ความช่วยเหลือให้กระบวนการดำเนินได้ ส่วนงานปกครองท้องถิ่นและส่วนงานราชการให้การสนับสนุนบุคลากร องค์ความรู้ อุปกรณ์ และงบประมาณตลอดกระบวนการฟื้นฟูที่กล่าวมา

แผนงานที่ 2 การสื่อสารบทเรียนและประสบการณ์เผชิญกับภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การสื่อสารตามแผนงานนี้เป็นสื่อสารระดับมวลชน ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ จัดทำเป็นสื่อสำหรับเผยแพร่ในช่องทางต่างๆ ในเรื่อง “เรียนรู้เพื่ออยู่รอดปลอดภัยจาก

ภัยพิบัติแผ่นดินไหว” โดยนำข้อมูล เหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่เกิดขึ้นมาถอดบทเรียนเพื่อนำเสนอในรูปแบบการเรียนรู้ผ่านเหตุการณ์ ด้วยการวิเคราะห์เหตุการณ์พร้อมนำเสนอข้อมูล มุมมอง ประเด็นที่จะนำไปสู่การรับมือปฏิบัติตนเมื่อเกิดแผ่นดินไหว การช่วยเหลือตนเองและการบรรเทาสาธารณภัย การฟื้นฟูสภาพจิตใจหลังได้รับการสูญเสีย การฟื้นฟูและกระบวนการฟื้นฟูชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมด้วยมุมมองและความรู้จากผู้เชี่ยวชาญที่เน้นความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจภัยพิบัติแผ่นดินไหว และวิธีการปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยรวมทั้งบทเรียนจากชุมชนที่ประสบภัยพิบัติแผ่นดินไหว ทั้งนี้ผลิตในรูปแบบสื่อที่หลากหลายสามารถนำไปเผยแพร่ได้ทุกช่องทาง ทั้งสื่อระดับชุมชน สื่อมวลชน และสื่อออนไลน์ สามารถดำเนินงานร่วมกับ “แผนงานสื่อสารรณรงค์ให้ความรู้ปรับทัศนคติ กระตุ้นการตื่นตัว และการปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติแผ่นดินไหว” และ “แผนงานจัดตั้งสถานีและช่องทางสื่อสารเฉพาะเรื่องภัยแผ่นดินไหว” ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามตามกลยุทธ์การสื่อสารในระยะก่อนเกิดเหตุการณ์

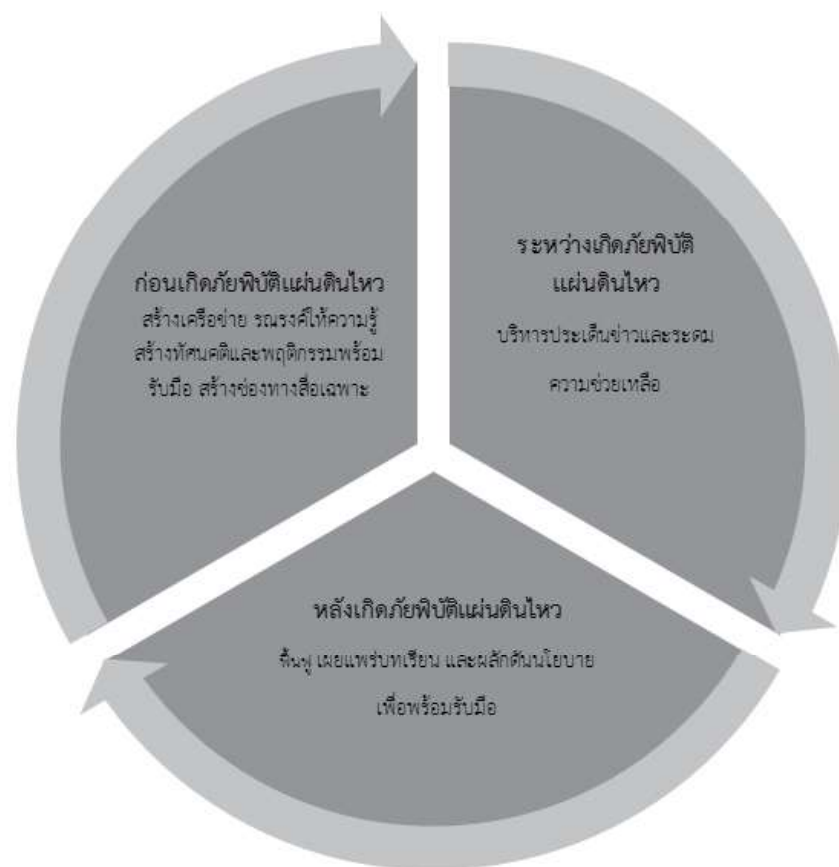
แผนงานที่ 3 การสื่อสารเชิงนโยบายการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การพัฒนาหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติครอบคลุมถึงการทบทวน และศึกษาประสบการณ์จัดการภัยพิบัติที่เกิดขึ้น การปรับปรุงระบบการดำเนินงานที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพเพื่อลดความสูญเสียให้น้อยลง รวมทั้งการกำหนดแนวนโยบายด้านการจัดการภัยพิบัติของประเทศ สามารถนำการสื่อสารมาดำเนินงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวได้ โดยดำเนินการสื่อสารสาธารณะในแนวทาง “การสื่อสารชี้แนะเพื่อการพัฒนาและแนวนโยบายการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว” กล่าวคือ เป็นการสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน และกำหนดนโยบายด้านการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวบนฐานองค์ความรู้ (Knowledge Based) แผนการสื่อสารเริ่มต้นจากการรวบรวมองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์เกี่ยวกับแผ่นดินไหว มานำเสนอกับสาธารณชนผ่านช่องทางหลายช่องทาง เช่น สื่อมวลชน สื่อออนไลน์ สื่อการประชุม

สื่อเวทีสาธารณะ โดยมีการนำองค์ความรู้จากงานวิจัย ทักษะ มุมมอง และความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญ มาสังเคราะห์กำหนดเป็นกรอบประเด็นที่จะสื่อสารเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวกับสาธารณชนในสังคม เผยแพร่ด้วยการตีกรอบประเด็นสำคัญ ที่นำไปสู่การปฏิบัติ ที่ถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานองค์ความรู้ด้านแผ่นดินไหว และการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว สื่อสารกับสังคมอย่างต่อเนื่อง สร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับสังคม ระดมความคิดเห็น ที่นำไปสู่สาธารณมติของสังคมเกี่ยวกับแนวปฏิบัติและการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว ซึ่งจะช่วยชี้แนะแนวนโยบายสาธารณะของประเทศเพื่อการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประเทศในที่สุด และส่งเสริมให้กำหนดเป็นนโยบายสาธารณะที่จะนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้จริง การดำเนินงานนี้สามารถดำเนินงานควบคู่ไปกับแผนงานในกลยุทธ์การสื่อสารระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ได้ ส่งผลดีต่อการเตรียมความพร้อมในการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหวของประเทศ ซึ่งเป็นวงจรเริ่มต้นจากระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ ระยะเกิดเหตุการณ์ และระยะฟื้นฟูพัฒนา

วงจรกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

การดำเนินงานตามกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว เป็นการดำเนินงานที่เป็นวงจรต่อเนื่องและบูรณาการร่วมกันทั้ง 3 ระยะของเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว เริ่มต้นจาก 1) กลยุทธ์การสื่อสารก่อนเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Before the event) เป็นกลยุทธ์สร้างเครือข่าย ให้ความรู้ ปรับการรับรู้ กระตุ้นการตื่นตัว เตรียมพร้อมรับมือ เมื่อเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว จำเป็นต้องดำเนินการตามกลยุทธ์ที่ 2) กลยุทธ์การสื่อสารระยะเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว (Initial and Central Phase) เป็นกลยุทธ์บริหารประเด็นและข่าวแผ่นดินไหว สนับสนุนการช่วยเหลือ หลังจากเหตุการณ์สงบลง จะเข้าสู่กลยุทธ์ที่ 3) กลยุทธ์การสื่อสารระยะฟื้นฟู (Recover Phase) เป็นกลยุทธ์ฟื้นฟูและพัฒนาสู่ความพร้อมรับมือก่อนเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหว ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมเข้าสู่กลยุทธ์ก่อนเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหวตามแผนภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 วงจรกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

วงจรการดำเนินกลยุทธ์การสื่อสารฯ ทั้ง 3 ระยะ เป็นการดำเนินงานแบบต่อเนื่องเชื่อมโยงและบูรณาการแผนงานร่วมกันทั้ง 3 ระยะ เริ่มต้นจากกลยุทธ์การสื่อสารระยะก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหว ต้องนำข้อมูลและผลการระยะฟื้นฟูและพัฒนาไปใช้ในการปรับการดำเนินงาน และเมื่อเกิดเหตุการณ์จะเข้าสู่กลยุทธ์ระยะเกิดเหตุการณ์ ต้องสรุปรวบรวมการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่กลยุทธ์ระยะฟื้นฟูและพัฒนา ซึ่งจะได้แนวทางการปรับปรุงและพัฒนาที่ย้อนสู่ระยะก่อนเกิดเหตุการณ์อีกครั้ง นอกจากนี้การดำเนินงานในแต่ละระยะที่ต้องดำเนินงานในระดับชุมชนมีความจำเป็นที่ต้องสอดคล้องกับสภาพเหตุการณ์ พื้นที่สภาพชุมชน และความเข้มแข็งชุมชน ค่านิยม และวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนด้วย

ข้อเสนอแนะ

ประเด็นการศึกษาเรื่องภัยพิบัติแผ่นดินไหวค่อนข้างเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย และภัยพิบัติแผ่นดินไหวเป็นภัยที่ใกล้ตัวคนไทยมากขึ้น การประยุกต์ใช้ควรคำนึงถึงพฤติกรรมการรับสารของกลุ่มเป้าหมาย บริบทด้านวัฒนธรรม การรับสารของคนไทยในภาวะวิกฤติที่มักจะตื่นตระหนก

มากกว่าจะให้ความสำคัญกับข้อมูล คำแนะนำในการปฏิบัติตนอย่างปลอดภัย การสื่อสารสามารถสร้างการเตรียมความพร้อมสู่ภัยพิบัติของประชาชน จะสัมฤทธิ์ผลมากขึ้นหากเกิดความตระหนักว่า ภัยแผ่นดินไหวไม่ใช่เรื่องไกลตัว ในหมู่ผู้เกี่ยวข้องจนการตื่นตัวและตระหนักในอันตรายจากแผ่นดินไหวซึ่งเป็นภัยพิบัติธรรมชาติที่ไม่อาจคาดเดาล่วงหน้าได้

นอกจากนี้การประยุกต์ใช้จะเป็นไปได้ได้อย่างไรที่จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ และความยินดีมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและจริงจัง อีกทั้งความเป็นไปได้ในการนำกลยุทธ์การสื่อสารฯ ที่พัฒนาขึ้นไปดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องไม่ละเลยความกระตือรือร้นและความเข้มแข็งของชุมชนด้วย กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่น่าเสนอ หากจะดำเนินการให้เกิดผลทางการปฏิบัติ มีความจำเป็นที่ผู้ดำเนินงานด้านการสื่อสารฯ ต้องตระหนักถึงความสำคัญของชุมชนและนำกลยุทธ์การสื่อสารมาดำเนินงานสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติในการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ทวิตดา กมลเวชช. (2554). *คู่มือการจัดการภัยพิบัติท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร. บริษัทธรรมดาเพรส จำกัด.
- พนม คลี่ฉายา. (2559). *กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว*. รายงานการวิจัย กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (CU-59-059-CC)
- รัชนี้ ประดับ. (2554). *ขบวนการชุมชนจังหวัดน่านกับบทเรียนภัยพิบัติในปี พ.ศ. 2554*. เอกสารประกอบการสัมมนา. พลังชุมชนท้องถิ่น จัดการภัยพิบัติอย่างยั่งยืน. วิสคอมเซ็นเตอร์ จำกัด
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *รายงานการศึกษาเบื้องต้น การจัดการภัยพิบัติ และการฟื้นฟูบูรณะหลังการเกิดภัย กรณีศึกษาไทยและต่างประเทศ*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ศูนย์ข้อมูล, & ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง. (2557). *'ดร.เสรี' ชี้ไทยต้องรับมือภัยพิบัติอีกเยอะ โลกร้อนทำ'น้ำแล้ง-น้ำท่วม-แผ่นดินไหว'*. ศูนย์ข้อมูล, & ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง (Thai Civil Rights and Investigative Journalism).

ภาษาอังกฤษ

- Center for Disaster Control and Prevention. (2014). *Crisis and emergency risk communication*. Center for Disaster Control and Prevention, U.S. Department of Health and Human Services.
- Demeritt, D., & Nobert, S. (2014). *Models of best practice in flood risk communication and management*. Retrieved from <http://www.kcl.ac.uk/sspp/departments/geography/people/academic/demeritt/Demeritt—Nobert-Env-Hazards-for-submission.pdf>
- Fakhruddin, S. H. M. (2007). *Emergency Communications for Disasters Management*. Asian Disasters Management News, 13(1), 1-24.
- Hppner, C. et al. (2010). *Risk Communication and Natural Hazards*. CapHaz-Net WP5 Report, Swiss Federal Research Institute WSL. Retrieved from http://caphaznet.org/outcomes-results/CapHaz-Net_WP5_Risk-Communication.pdf.
- Houston, J. B et al. (2014). Disaster Interpersonal Communication and Posttraumatic Stress Following the 2011 Joplin, Missouri, Tornado. *Journal of Loss and Trauma: International Perspectives on Stress & Coping*, 20(3), 195-206.
- Meredith, L. S. et al. (2008). *Analysis of Risk Communication Strategies and Approaches with At-Risk Populations to Enhance Emergency Preparedness, Response, and Recovery. Final Report*. Prepared for the United States Department of Health and Human Services, Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation.
- Mauro, A. (2004). *Disaster, Communication and Public Information*. In R. Casale & C Margottini (eds.), *Natural Disasters and Sustainable Development*.(pp. 239-246). Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Palttala, P., Boano, C., Lund, R., & Vos, M. (2012). Communication Gaps in Disaster Management: Perceptions by Experts from Governmental and Non-Governmental Organizations. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 20(1), 2-12.
- Schneider, S. (2016). Communicating Uncertainty: A Challenge for Science Communication. *Communicating Uncertainty: A Challenge for Science Communication*. In J. L. Drake, Y.Y. Kontar, J. C. Eichelberger, T. S. Rupp & K. M. Taylor (Eds.). *Communicating Climate-Change and Natural Hazard Risk and Cultivating Resilience Case Studies for a Multi-disciplinary Approach*. (pp. 267-278) Springer International Publishing Switzerland.